MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

KÖZGAZDÁSZ

A MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

XXIV. ÉVF., 2. SZ. Á.: 1,40 Ft 1982. FEBR. 4.

Az egyetemi tanács, pártbizottság állásfoglalása az egyetemi ifjúsági parlament tapasztalatairól

A pártbizottság és az egyetemi tanács együttes ülést tartott december 17-én. A tanácskozáson Szarvas László pb-titkár ismertette azt az állásfoglalást, amelyet az egyetemi ifjúsági parlament tapasztalatainak értékelései során a párt-vb kialakított. Ezt az állásfoglalást az pb és az egyetemi tanács megvitatása után elfogadta.

AZ EGYETEMI IFJÚSÁGI PARLAMENTEKET a vonatkozó törvényeknek megfelelően az ifjúság közéleti nevelésének, az egyetemi demokrácia fejlesztésének részeként felelősen és körültekintően készítették elő az egyetemen.

Az állami vezetők a KISZ-szervezet javaslatait figyelembe véve időben döntöttek a parlamentek megrendezésének tartalmi és szervezeti feladatairól, a lebonyolítás rendjéről. A különböző szintű parlamentek összehangolását lehetővé tették a közös megbeszélések a részparlamentek szervezéséről, a beszámolók tartalmi egyeztetéséről, s az összegyetemi dokumentumok megfelelő időben történt megjelentetése.

AZ ALSÓBB SZINTŰ PARLAMENTEK részletes elemzésével, értékelésével itt nem foglalkozunk. Csupán összefoglalóan jegyezzük meg, hogy a dolgozói területeken szolid megjelenési arány, konstruktív vita és sok értékes javaslat jellemezte a parlamenteket, a kari hallgatói parlamenteken az érintettek részvétele sajnálatosan alacsony volt. (A hallgatók 16 százaléka vett részt a ker, karon, 20—20 százaléka az ipari és az általános karon.) Így a tartalmas dékáni beszámolók, a jelenlevők hozzászólásai és a hozott döntések ellenére nem ítélhetjük teljesen sikeresnek ezeket. Különösen a demokratizmus szenvedett csorbát, amikor a jelenlevők létszámánál több küldöttet kellett megválasztani. (Az okok között — a hallgatói érdektelenség mellett — kétségkívül figyelmet érdemel a több szakjellegű fórum, vagy az ún. nyelvi fórum is.)

A kari parlamenteken nem használták ki azt a lehetőséget sem, hogy az egyetemi dokumentumokat véleményezhették.

AZ EGYETEMI SZINTŰ IFJÚSÁGI PARLAMENTET 1981. november 21-én rendezték, amelyen kezdetben a megválasztott küldöttek mintegy 80 százaléka jelen volt. Az esti órákban azonban a megjelenés a töredékre zsugorodott.

A parlament előzetes dokumentumait az állami vezetés gondosan állította össze, és időben megjelentette. A KISZ-bizottság nagy részt vállalt a hallgatók körében a parlament megrendezéséből nagyban támaszkodott a tavaly megválasztott munkabizottságokra. Az előkészületek közben két komolyabb hiba történt: nem készítették el a HKR olyan egységes tervezetét, amely a jelenleg érvényes döntéseknek megfelelt volna; és az oktatási munkabizottság a parlament előtt néhány nappal mutatta be azt a koncepciót, amely gyökeresen eltért az általuk készített korábbi javaslatoktól — vizsgálódásoktól.

A HKR esetében a KISZ-t részben menti a rendelkezések néhány hiányossága és pontatlansága, ugyanakkor a rendelkezésre állt javaslatok alapján — a PVB segítségével — még időben elkészíthették volna az egységes tervezetet.

Az oktatási munkabizottság anyagát — Periszpók 3. sz. — vitára alkalmasnak tartottuk, megjelenését az a szándék vezérelte, hogy növeljük a bizalmat az érdemi együttműködésre, nyílt érdemi vitában segítsük a hallgatókat a hiányosságok, ellentmondások felismerésére, javaslataik formálására.

Az egyetemi ifjúsági parlament a hatáskörébe tartozó kérdéseket mind megtárgyalta, s összességében valamennyi döntése megfelelt a követelményeknek. Elfogadták a rektori beszámolót, módosították, sok jó javaslattal egészítették ki az intézkedési tervjavaslatot. Alapvetően megfelelő összetételben választották meg az ágazati parlamenten képviselő tízfős delegációt is. Több érdemi javaslat hangzott el a Politikai Bizottság „felsőoktatási" határozatának egyetemi végrehajtására született „Feladatterv"-vel kapcsolatban is, amit az egyetemi tanács—pártbizottság KISZ-bizottság—szakszervezeti bizottság együttes ülésén figyelembe is vettünk.

A vitákról az egyetem vezetése — többféle vélemény figyelembevételével — állapította meg, hogy leginkább konstruktív egyetértés a szociális kérdésekről alakult ki, mind a szekcióban, mind a plenáris ülésen. Az ösztönző elosztás új

(Folytatás a 3. oldalon.)

Túl fogod élni
Fotó: Balázs Gusztáv

TANULMÁNYI NAP AZ ELSŐS TÁBORBAN

Tantárgyankénti értékelés

Csillebérc adott otthont, az I. évesek szokásos téli KISZ-táborának. A január 29—31. között tartott programokon „csúcsidőben" 50 elsős vett részt — az „induló" és a „végző" létszám 40 körül mozgott. A háromnapos tábor legfontosabb eseménye a már hagyományos tanulmányi nap volt, amelyre ezúttal *Halmai Erzsébet, Kalmár György, Kollarik Amália, Szabó Kálmán, Szép Jenő, Bikics István, Bikics Istvánné, Szabó Katalin, Tarján Dániel, Kraft Valter, Deák Ferencné, Tihanyi Vera, Róna Annamária* . és *Salgó János* jöttek el.

Az általános, több tantárgyat érintő problémák közül beszámolójában hármat emelt ki az ÉV: *a megajánlott jegyek, a tanulmányi versenyek* (mindkettőt az összes gyakorlati tárgyból javasolják), *valamint a proszemináriumok kérdését.*

A jegymegajánlásról Halmai Erzsébet elmondta, hogy az állami vezetés nem zárkózik el a kérés elől, Bikics Istvánné pedig utalt rá, hogy *mind számítástechnikából, mind pedig matematikából a második félévben már tavaly is voltak megajánlott jegyek.* Hozzá tette, hogy az első félévben ezt még nem tartanák szerencsésnek, részint mert a tanszék sem ismeri még a hallgatókat, részint mert a diákoknak is hozzá kell szokniuk a vizsgákhoz, azok légköréhez, elvárásaihoz. Szabó Kálmán emlékeztetett rá, hogy *pg-ből „régebben egyszer már volt megajánlott jegy, akkor meg az volt a baj".* Ettől függetlenül — mondta — a tanszék álláspontja az, hogy *a gyakorlatvezetők belátásuk szerint dönthetnek és az arra érdemesített néhány hallgatónak megajánlhatják a négyes vagy ötös jegyet.*

Mint kiderült, a *tanulmányi versenyek hirdetését* nemcsak a gyakorlati tárgyak tanszékeik tervezik, hanem *a gazdaságföldrajz tanszék is,* ez utóbbinál a dolgozat eredménye (ha csak nem elégtelen) *plusz egy jegyet jelent majd a vizsgán, a legjobbakat pedig egy háromnapos tanulmányi kirándulásra viszik majd.* Felmerült az is, hogy az egyes tanulmányi versenyeken való sikeres részvételt vezessék be az indexbe is.

A proszeminárium többségéről a legáltalánosabb *kifogás* az volt, hogy a *legjobb esetben is csak bevezetést jelentenek egy-egy témába, az eredeti célnak, (módszertani segítségadás az egyetemi tanulás elsajátításához) legtöbbször nem felelnek meg.* (Mint *jó ellenpéldát többen is kiemelték a gazdaságtörténeti proszemináriumot.)* Halmai Erzsébet válaszában emlékeztetett, hogy még csak alig több mint kéthónapos „proszem. múltra" tekint az évfolyam, *a második félév még sok újat hozhat.* Bejelentette egyúttal, hogy *reagálva a diákparlamenti igényekre jövőre pg-ből is lesz majd proszeminárium.*

Ezután a tantárgyankénti értékelés következett.

Matematikánál *elismerően szóltak* a hallgatók mindkét *emeltszintű matek oktatásáról, előadásáról, tananyagáról. Analízisnél* ugyancsak *dicsérték az előadás színvonalát* („könnyen jegyzetelhető, logikusan épül egymásra"), *kifogásolták viszont, hogy az órák hangulatát gyakran megrontja az előadó részéről az „elsősor molesztálása", nemegyszer ahhoz kapcsolódó megjegyzései.*

Számítástechnikából kérték, hogy *a gyakorlatok egy része többet foglalkozzon az elmélettel,* kifogásolták továbbá, hogy *sok a külső óraadó, akik közül némelyik nem tudja igazán megértetni a nehezebb részeket, problémákat.* Ezzel kapcsolatban *Kraft Valter elmondta, hogy senki sem tiltotta meg a nyitva maradt elméleti kérdések szemináriumi tisztázását* („tessék kérdést feltenni a szemináriumokon!"), ugyanakkor *a külsősök nagy számán aligha lehet most változtatni:* a tanszék létszáma az évfolyamhoz képest korlátozott, *a külső szakemberek* (tehát végsősoron nem pedagógusok) *esetében nagyon nehéz „belőni" a kívánatos szintet.* Tehát azt, hogy ki az, aki már annyira „profi", hogy emiatt

(Folytatás a 3. oldalon.)

KUL-TÚRA

1982-ben az első KUL-TÚRA Győrbe vezet, ahol Bohumil Hrabal Bambini di Prága című művét látjuk majd. Az előadást beszélgetés követ.

Eddigi legnagyobb vállalkozásunk a március 6-i KUL-TÚRA lesz. Már régóta terveztünk egy kaposvári színházi estét, hogy láthassuk Peter Weiss: J. P. Marat üldöztetése és halála, ahogy a charentoni elmegyógyintézet ápoltjai előadják de Sade márki betanításában című művét. A vizsgaidőszak és a győri út miatt erre március előtt nem tudtunk volna sort keríteni, csakhogy a Marat utolsó előadását Kaposváron február 20-ra tervezték. A színház kivételes nagyvonalúságának köszönhető, hogy március 6-án a kedvünkért még egy előadást tartanak. Mivel a darabot Magyarországon legutóbb egy finn egyetemi színházi csoport játszotta 1979-ben, óriási sikerrel, s mivel a Csiky Gergely Színház előadása — tudomásunk szerint — Budapesten nem kerül bemutatásra, nos ezért erre a KUL-TÚRÁ-ra meghívtuk a BME-t és az ELTE-t is. Talán nem szükséges külön ecsetelni, hogy mindezek alapján rendkívüli hangulatú, óriási előadás várható.

A rendelkezésünkre álló körülbelül 100 jegyet az egyetemek között a jelentkezések sorrendjében osztjuk szét. Az utazás a szokásokhoz híven busszal történik. Indulás 6-án, szombaton reggel 9-kor, érkezés Kaposvárra várhatóan 12—1 óra között. Az előadás délután 3-kor kezdődik, vissza körülbelül este 10—11 körül érkezünk. A részvételi díj 100 forint, ami az oda-vissza útiköltséget tartalmazza és a színházi belépőt, amivel — terveink szerint — mindenki a neki tetsző szabad helyre ülhet.

Kérjük, minél előbb jelentkezzetek, hogy az autóbusz-rendeléseket véglegesíthessük és a jegyeket is kifizethessük.

Molnár—Muraközi

Gyorsmérleg — vizsgák után

A szokásos izgalom előzte meg ebben a félévben is az elsősök analízis és számítástechnika vizsgáját. Az eredményekről Halmai Erzsébet dékánhelyettes tájékoztatott bennünket.

— Analízisből a vizsgaeredmények átlaga 2,74 lett. Jelenleg még nyolcan vannak, akik nem birkóztak meg a tárggyal. A tanszék a diákok évközi munkája alapján jobb teljesítményt várt az írásbeli vizsgákon. Az előadások a hallgatók szerint is jegyzetelhetők és jók voltak. A vizsgán öt feladatból négy példamegoldás volt, amelyeket a példatárból választottak ki minden alkalommal. Ezt a tényt a diákok előre tudták, mivel az előadó, Hegedüs Miklós tájékoztatta őket erről még a vizsgák előtt. Az elméleti kérdés és a négy feladat közül egy nehezebb döntötte el az elfogadott dolgozat szintjét. Sok esetben figyelmetlenség, illetve a középiskolai ismeretek hiánya bosszulta meg magát a vizsgán. Persze az anyagnak még le kellene ülepednie a diákokban a vizsga előtt.

Számítástechnikából az átlag 3,20 volt. Ez a viszonylag jobb eredmény annak is tulajdonítható, hogy a tanszék a vizsgák előtt feladatsorokat bocsátott a hallgatók rendelkezésére, s tulajdonképpen e feladatokból kerültek ki a vizsgapéldák is. Ebből a tárgyból még hárman próbálkozhatnak.

Az idei vizsgaidőszak gyorsmérlegét is megvonta az elsősök dékánhelyettese. Eszerint 17 évismétlő, 3 évhalasztó van eddig és 4 olyan diák is akadt ebben a félévben, aki már nem folytathatja egyetemünkön tanulmányait. Jelenleg még 32 utóvizsga maradt hátra az első évfolyamon, amelyek közül a már említett analízisen és számítástechnikán kívül 5 termeléstechnikából, 13 gazdaságföldrajzból, 1 gazdaságtörténetből és 2 politikai gazdaságtanból lesz még. Ezeken kívül 2 halasztott vizsgázó van.

—sl

Előadások pg. tanároknak

A Politikai Gazdaságtan Oktatók Továbbképzési és Információs Központja január 25—26—27-én megtartotta szokásos félév-előkészítő előadássorozatát. A program keretében előadást tartott többek között Nyitrai Ferencné, a KSH elnöke, Szikszai Béla, az MSZMP KB osztályvezető-helyettese és Berend T. Iván akadémikus, a gazdaságtörténet tanszék vezetője. A háromnapos kurzust az állami felsőoktatási intézmények pg-oktatóinak, a megyei pártbizottságok oktatási igazgatóságainak és a közgazdasági szakközépiskolák tanárainak szervezték.

Liska kontra Kornai

Az 1979-ben alakult VKCS (Vállalkozás Kutató Csoport) csütörtöki vitái már nemcsak a Kinizsi utcai épület tanácstermét, de a kisebb egyetemi előadótermeket is kinőtték. Legalábbis így volt ez az első idei nyílt vitán jan. 28-án. A II-es előadót zsúfolásig megtöltő hallgatóság érdeklődése a meghívott Kornai Jánosnak is szólt, de most neki is csak azért, hogy mit mond a tavaly már szélesebb nyilvánosság előtt is ismertté vált, Liska Tibor nevéhez fűződő vállalkozói szocializmus modelljéről (A modell első komolyabb ismertetése a Valóság decemberi számában jelent meg Bársony Jenő tollából.)

Vitaindító előadásában először nagy tisztelettel szólt Liska Tibor eddigi munkásságáról, évtizedeken keresztül megőrzött szellemi függetlenségéről, erkölcsi bátorságáról és következetességéről. A vállalkozási modell elemzését a számára is elfogadható vonásaival kezdte, majd — a leíró közgazdaságtan képviselőjeként — elvetette a modellt.

Bírálatának első pontja: ha működne a Liska-modell — mik lennének a hibái? Kornai nem tartja kielégítőnek azt a szelekciós mechanizmust, amely egy paramétertől (vállalt tervpiaci vagyonérték) teszi függővé, hogy ki rendelkezzen a termelőeszközökkel, kevésnek találja a vállalkozó biztonságát (bármikor kilicitálható) és pesszimista az „egyensúlyi kamatláb" tőkepiacot egyedüli regulátorként szabályozó képességében.

Kornai második kérdése: képes-e egy valóságos rendszer a Liska-féle koncepció szerint működni? A válasz rá az egyértelmű nem. Kornai szerint a valóságos társadalmak játékszabályait nem lehet kitalálni, az emberek, a gazdaság egész másképpen fog viselkedni. Lehetetlen homogén játékszabályok felállítása, hosszabb távon eltorzul az információs rendszer, felbomlik a tiszta verseny és az államtól sem várható olyan hihetetlen mértékű önmegtartóztatás.

Kornai hangsúlyozta, hogy bírálatában nem a kívánatos - nem kívánatos, hanem a lehetséges — nem lehetséges szempontjait követi. Végül hangsúlyozta, hogy bár tudományos kutatóként ellenvetései vannak, de a vállalkozáskutatást, a vállalkozáskísérleteket hasznosnak ítéli, mivel lehetségesnek tartja a gazdaság egyik nem kizárólagos szektoraként ezt a formát. Ennél is nagyobb jelentőséget tulajdonít a koncepció szellemi erjesztő hatásának. A tudományosság próbáját nem állja ki, de a társadalmi változásokat rendszerint nem a „tudományos" gondolatok készítik elő, hanem az olyan eszmék, amelyeknek mozgósító hatásuk van.

Liska Tibor válaszában a leíró tudományok értelmességét kérdőjelezte meg, szerinte a valóságot csak normatíve lehet kutatni. Tényleg nem lehet önkényesen kitalálni játékszabályokat a társadalom számára, ezért kell egy jövendő vállalkozási szektor szabályait kikísérletezni, s éppígy csak e kísérletek bizonyíthatják véglegesen a vállalkozói szocializmus előnyeit az állammonopolista bürokratizmus felett. Liska válaszában a bírálat többi pontjával is részletesen foglalkozott, majd a vita a közönség részvételével este hétig folytatódott.

K.

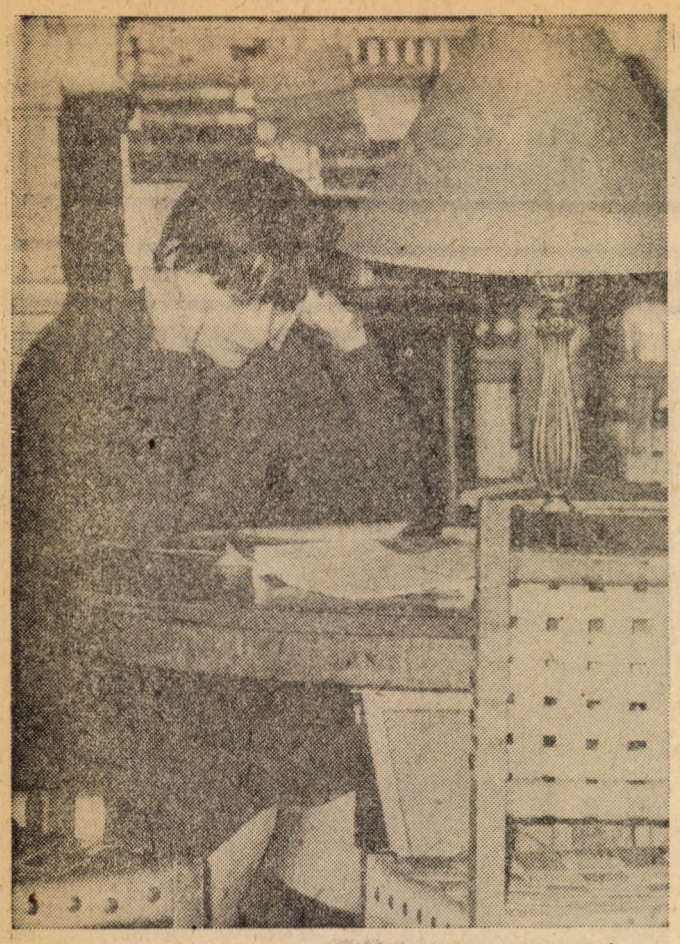

A forró napok egyikén a könyvtárban

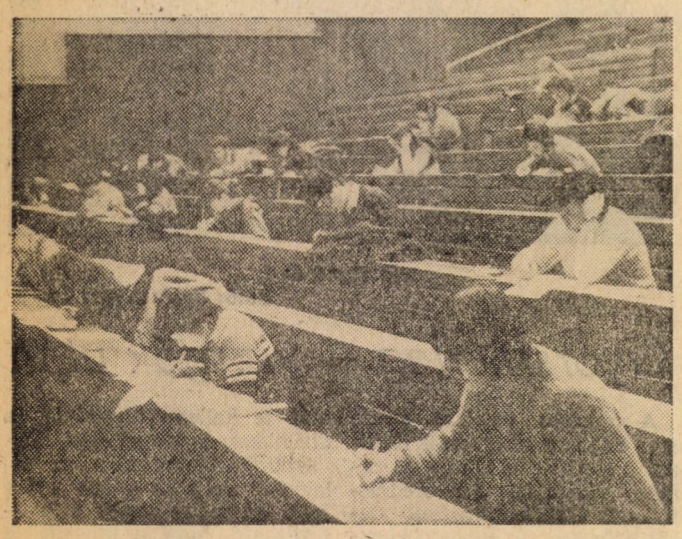

Távolból írok, kedvesem

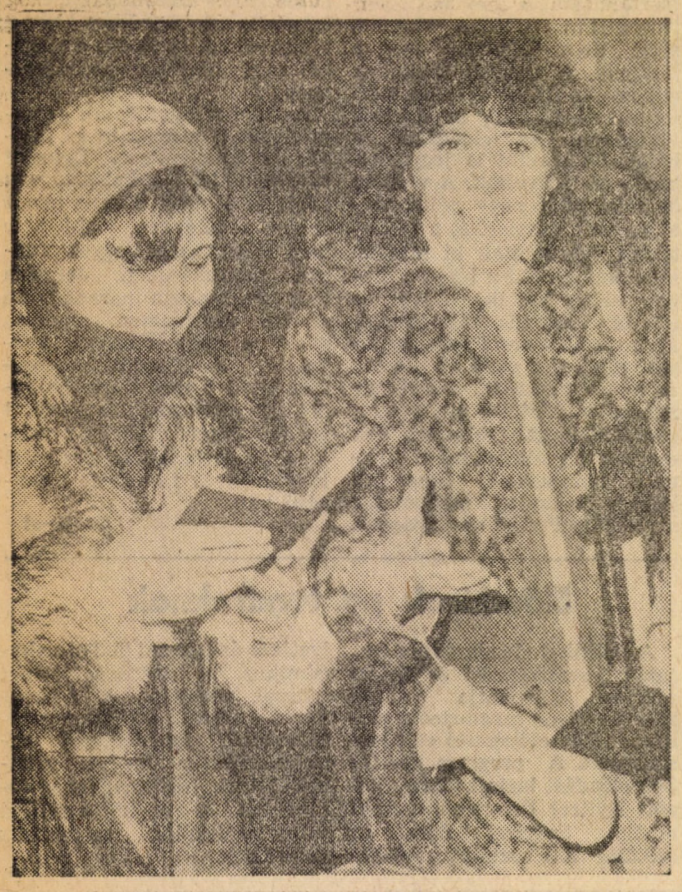

A bundás hölgyek indexszel

Átmentem

Fotó: Balázs Gusztáv

Az elmélettörténet nehézségei

Az a hír járja, hogy idén a IV. évesek halomra buktak elmélettörténetből. A vizsgaeredmények alapján a hír igaznak mondható: a bukások aránya 23,5 százalék, és további 50% a kettes és hármas eredmény.

Emellett az egyestől különböző jegyek is igen gyengék. Egy általam végighallgatott vizsganapon három elégtelen, hat-hat kettes és közepes, valamint egy négyes született.

— *Tapasztalatai szerint mi lehet ennek az oka?* — kérdezem az utolsó felelő után Szigeti Endrét.

— Egyrészt az, hogy sok a megtanulandó anyag és nehéz is. Úgy gondolom, a hallgatók nagy része évközben nem foglalkozik a tárggyal, az előadásokra az évfolyamnak nyolcada-ötöde járt. Márpedig csupán a vizsgaidőszakban négy-öt nap alatt, egyszeri elolvasással az anyag nem sajátítható el megfelelően. Aki nincsen tisztában a politikai gazdaságtan alapfogalmaival, annak különösen nehéz dolga van, hiszen aki nem érti például a földjáradék lényegét, aligha boldogul Lenin idevágó nézeteivel. Nehéz ez a tárgy azért is, mert szintetikus társadalomtudományi jellegű. S mindaz a nehézség, ami az elmondottakból adódik, csupán a vizsgaidőszaki felkészülés napjaiban derül ki, és sikeres vizsga esetén rögtön el is halványul. Mire jövő ősszel az akkori IV. éveseknek meg kellene említeni ezeket a nehézségeket, a mostani végzősök — akikre talán hallgatnának — már rég nem lesznek itt.

— *Tökéletesen megértem egy IV. éves dühös megrökönyödését, amikor kiderült számára, hogy az elmélettörténet nem tanulható meg a vizsgaidőszakban. Hiszen a diákok ehhez nincsenek hozzászokva. Önök nem veszik ezt figyelembe a vizsgáztatásnál?*

— Ennek a tárgynak a lényege nyomon követni a közgazdaságtan nagy elméinek gondolati fejlődését. Nem arról van tehát szó, hogy bemagolják, mit írt Marx, Engels vagy Lenin ebben vagy abban a művében, hanem arról, hogyan, miért, kiknek és milyen körülményeknek a hatására jutottak bizonyos megállapításokra, kik és miként segítették elméleteik fejlődését. Ennek igényéről a hallgatók legnagyobb részénél sajnos szó sincs. Így végül is kénytelenek vagyunk megelégedni bizonyos művek, életrajzok, viták ismeretével. Lehetséges volna kevésbé szigorú osztályozási mércét megállapítani, akkor a jegyek eggyel magasabbak lennének, de ennek semmi jelentősége nincsen.

★

Felelevenítheténem a vizsga és a beszélgetés további részleteit is, hogy közelebb jussunk a lényeghez, de hadd szorítkozzam itt csupán egy vázlatra. Tapasztalataim szerint az egyetem jelenlegi képzési rendszere az egyes szakoknak megfelelő irányú, szűken vett szakmai tárgyak oktatását és tudását értékeli

(Folytatás az 5. oldalon)

Néhány megjegyzés a számviteli tanszék irányában

Pitiáner ellenvetés

ELŐLJÁRÓBAN MEG KELL JEGYEZNEM, éppen eleget foglalkoztam ipari szakszámvitellel ahhoz, hogy felfogjam, *megvan a maga belső logikája és szükséges dolog lehet.* Amikor egy átlagos decemberi napon *Róth József kirúgott,* ezt az adott körülményekhez, szabályokhoz képest egy *lehetséges eljárásnak tartottam, mivel* (önerőből) *hármas írásbeli szerencsétlenkedésem dacára egyetlen kérdésre sem tudtam felelni.*

A minimum, amit tudnunk kell egy *számvitel vizsgáról, hogy inkorrekt. Először is,* mert *olyan példák szerepelnek a vizsgákon, amelyek nem gyakorolhatók.* Ezen példák *szigorúan lakat alatt tartatnak a tanszéken, a példatár példái pedig annyival egyszerűbbek, hogy ismeretük édes-keveset ér. Másodszor* éppen azért, mert ezek a példák csűr-csavaros keresztbe számolásokat tartalmaznak, *tisztázatlan, mit kell tudni és mit nem. Mi a kettes, hármas stb.* Másból általában tudható kb. mi az a munka aminek elvégzése után nem érhetnek végzetesen még a gondosan kifundált meglepetések sem. *Harmadszor,* ebben a kétlépcsős vizsgában *nem tisztázott hogy könyvelő zsonglőröket kívánnak képezni, avagy a számlaösszefüggések képében megjelenő termelési folyamatokat ismerő fiatalokat.* Természetesen *az sem tisztázott, hogy milyen az írásbeli és a szóbeli vizsga viszonya. (Külön osztályozandó és az átlag kerül az indexbe? Vagy, aki egyszer jól megírta az írásbelit és a szóbelit nem tudja, csak ez utóbbiból kerül újra terítékre, vagy kezdheti az egészet elölről? stb.)*

Az ilyen tisztázatlan dolgok az önkénynek nyitnak utat. Így születnek *39 százalékos bukási arányok.*

Eme százalék figyelemre méltó.

ILYEN KEMÉNY SZÁMONKÉRÉST kézenfekvően *a tantárgy fontosságára való hivatkozással lehet legitimálni.* Csakhogy *bizonyításra szorul miért éppen a számvitel az a tárgy, amelyből háromlépcsős visszakérdezés és ilyen típusú szigorlat szükséges az ipar szakon.* Ha megkérdeznénk egy-egy oktatót az ipargazdaságtan, vagy a szervezés tanszékről, vagy az MSZI-ből, bizonyára ugyanolyan sok jó érvük lenne tárgyuk fontossága mellett.

Közismertek az érvek, amelyeket e mellett a számonkérés mellett (is) fel szoktak hozni.

Ismervén egy ma is meglevő ajánlatból azt a potenciális tudást, amit az egyetem oktatni tud, meghallgatván tekintélyes szakértők, végzettek, ismerőseink véleményét, *nem tudjuk eldönteni, hogy saját önző érdekünkben mit, milyen súllyal tanuljunk az egyetemen.* Atyailag *kényszeríteni kell a „saját érdekünkben" ennek vagy annak a tanulására. Mintha nem lenne elég kényszer, hogy meg kell élni, ehhez állást kell vállalni, ehhez szakemberré kell válni.* Azt kell hinnem ostobának tartanak bennünket.

A JELENLEGI SZÁMONKÉRÉS *racionalitása a fentiekkel szemben az, hogy a tanulás mint munka fegyelmezését, értékelését és ezzel elkerített megszervezését a tanulókon kívüliek kezébe adja át. Ez a körülmény arra való, hogy az elmélyült tanulást* végrehajtó személyiségeket *érdekeiktől, törekvéseiktől, szándékaiktól független,* netán azzal ellenkező, valamilyen *megkövetelt variációjú ismeretanyag, egy kívülről adott viselkedés elsajátítására bírják.* Amikor azzal az igénnyel lépnek fel, hogy a társaságot kizárólag a saját érdekében kívánják oktatni, akkor a pillanatnyi eszközök nem alkalmazhatók.

De térjünk vissza a bő százalékhoz. Az ilyen számonkérés *egy idő után függetlenül a szándékoktól, és jogosságoktól, a mi szemszögünkből óhatatlanul pusztán (pusztán!), a hatalom öncélú tombolásának tűnik.* Ez *nem hoz közelebb a tárgy fontosságának érzéséhez* a saját érdekünkben ugye. Az is adódik, hogy *az évfolyamnak az a 99 százaléka, amely puskázással, szerencsével, némi erőfeszítéssel végül átmegy kettessel-hármassal, lényegében nem fog tudni semmit. Termelik a szolgalelkűséget,* amikor a nagy bukási arány miatt a kettesért szűkölő hallgató görcsöl, könyörög, színészkedik, tiszteletet színlel valaki iránt, akiről valójában sokkal rosszabb véleményen van. Csak viszonyaiból következően fejlett önáltató képességének köszönheti, hogy megtartja önbecsülését.

Minthogy nem vagyunk naivak, a tanszéktől természetesen nem kérünk semmit, és panaszról sincsen szó. Nyilvánvaló, hogy önkénnyel és egyéb jelzőkkel bármelyik szigorlatot illethetjük, és a vizsgák sem értelmesebbek másutt. *Nem hogy arra nincs erőnk, hogy tegyünk valamit az ellen, ami senkinek sem, de főleg nekünk nincs hasznunkra, de még arra sem futja, hogy sokadszorra elkerüljük az ilyen helyzeteket.*

SZIGORÚAN KELLENE ELJÁRNUNK, ha komolyan megoldást keresnénk eme problémára (is). Egy fakultációt triviálisnak kellene tekintenünk. De a választott tanulmányi munkálkodáson belül sem lehetnénk igénytelenek. *Kényszerítsen közvetlenül az az adott különbség, ami a gyermek, és a szakember közt, helyzetük közt van.*

Ilyen pitiáner ellenvetést is — tartván a megtorlástól — csak akkor materializál az ember, amikor azt hiszi: az emlegetett erővel, amely többé-kevésbé a kezében tartja, már nincs elfogadható mód megalkudni, és nem is kifizetődő.

K. S.

„SZORÍTÓN" KÍVÜL

(Válasz egy ellenvetésre!)

A számviteli tanszék — a korábbi hagyományoknak megfelelően — szívesen fogadja a hallgatók észrevételeit oktató-nevelő munkájával kapcsolatban. Örömmel látunk minden hallgatót, aki észrevételeivel személyesen megkeres bennünket. Nem zárkózunk el azonban attól sem, hogy a KÖZGAZDÁSZ hasábjain keresztül válaszoljunk a cikkíró felvetett gondolataira.

Tanszékünk — ismerve a közgazdászok munkájával kapcsolatos elméleti és gyakorlati elvárásokat — fontosnak ítéli tárgyai ismeretanyagát. Ennek tudatában végezzük évközi munkánkat.

Folyamatosan arra törekszünk, hogy oktatómunkánk és az ismeretanyag számonkérése között megfelelő összhangot teremtsünk. Tudatában vagyunk annak, hogy a számonkérés magas követelményeket támaszt hallgatóinkkal szemben, de erre kötelez bennünket meggyőződésünk, valamint az a tárcaközi (művelődési minisztériumi és pénzügyminisztériumi) megállapodás, amelynek értelmében hallgatóink sikeres számviteli szigorlat esetén egyetemi diplomájuk mellé mérlegképes könyvelői oklevelet is szereznek, ami a gyakorlati életben — megfelelő tudás birtokában — szakmai megbecsülést és gyors előrehaladást biztosít számukra. Éppen ezért hallgatóinkat a félév során folyamatosan készítettük fel e magas követelményrendszerre. Egyetemi jegyzetünkön és példatárunkon kívül — amelyben az egyszerű példáktól a bonyolultabb összefüggéseket tartalmazó kidolgozott példák és feladatok is megtalálhatók — hallgatóink rendelkezésére bocsátottunk olyan gyakorló feladatokat, amelyek a korábbi évek évközi zárthelyi feladatai voltak. Ezek nehézségi foka — megítélésünk szerint — meghaladja a jelen félévi vizsgafeladatok bonyolultságát és összetettségét.

Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy pl. 1981. december 23-án és 1982. január 22-én olyan vizsgafeladatok kerültek kiadásra, amelyek még számszerűen is azonosak a példatárban levő egyik kidolgozott példával, ill. feladattal.

Számonkérési rendszerünk hosszú évek tapasztalata alapján forrott ki és az megfelel tárgyaink jellegének. Az írásbeli és szóbeli vizsga egy egységet alkot — csak ez alapján lehet számot adni a könyvviteli elszámolási rendszer egészének és belső összefüggéseinek ismeretéről —, ezért elégtelennek minősül minden olyan vizsga, amelynek vagy az írásbeli, vagy a szóbeli része elégtelen.

A fentiekben igyekeztünk a tanszékünket érintő legfontosabb észrevételekre válaszolni.

Budapest, 1982. január 28.

Számviteli tanszék

A kritizált (?) észrevételei

Mindenekelőtt egy dolgot szeretnék leszögezni: nem tartom személyem elleni sértésnek KS cikkét, még akkor sem, ha Ő éppen nevemre történő hivatkozással publikálta gondolatait. Ennek ellenére úgy érzem, az asztal másik oldalán ülőknek is joga — sőt kötelessége — személyesen reflektálni.

KS cikkének első bekezdése vitathatatlan tény. Közepes dolgozatára „voltam bátor" kirúgni. Szóbelije ugyanis — miként Ő is elismeri, csak én másként fogalmazok — nem volt minősíthető. Ezek után mit kellett volna tennem? Átengedni? Megúszhattam volna egy kis lelkiismeretfurdalással . . .)

Nem értem mire vonatkozik KS „önerőből" kitétele. Az írásbelire? Nem tudom megítélni, mert nem ültem mellette, és nem Robinson szigetén írta vizsgadolgozatát. A szóbelire? Egy biztos: szóbelin önerőből semmit sem produkált.

KS a Vele megesett sérelem(?) miatt — nem tudott és kirúgták — többek között az önkényességre is asszociált. Nekem az önkényesség az abszurdot (inkorrekt, abnormálisat) juttatja eszembe. Alaptétel (KS után szabadon): abszurd = nem tudott, tehát megbukott. Következtetéseim:

normális = tudott, tehát megbukott,

abszurd = tudott, ezért átment,

normális = nem tudott, ezért átment.

Mintha ellentmondás lenne! A saját logikám szerint — csűrés ide, csavarás oda — az előbbieknek éppen az ellenkezőjéhez tartom magam. Mint eddig — „jó könyvelőhöz" méltóan bizonylatokkal és tanúkkal is igazolhatom — a későbbiek folyamán is bárki átmehet (akár jelessel is) a vizsgámon, ha tud és megbukhat, ha nem tud. Ezért azt javáslom, hogy KS kérje — joga van hozzá — az év végi szigorlaton való személyes találkozásunk mellőzését, ha nem tud. De bátran kérheti ennek ellenkezőjét is, és bebizonyíthatja, hogy mit tud. Merem remélni, hogy ebben az esetben sem válik egy ember pillanatnyi tévedésének áldozatává, mert mindenki tévedhet, KS éppúgy mint RJ, azaz

Róth József

Tanulmányi nap

(Folytatás az 1. oldalról.)

követhetetlen a hallgatóknak és ki az, aki például didaktikai okokból nem képes átadni ismereteit. *Kérte, hogy ahol komolyabb problémák vannak, jelezzék a tanszéknek.*

Gazdaságföldrajzból elsősorban *a tárgy újszerűségét hangsúlyozták* a hallgatók, aminek kapcsán *még több segítséget kértek az előadásoktól* (ha lehet például *több szemléltetőeszközt).* Kollarik Amália válaszában felhívta a figyelmet arra, hogy *a hallgatók egy része elképesztően alacsony általános földrajzi műveltséggel érkezik az egyetemre,* mindez megnehezíti mind az oktatást, mind pedig egy elfogadható vizsganívó elérését.

Továbbiakban minden különösebb kifogás nélkül túlléptünk a termeléstechnikai és a *gazdaságtörténet tárgyakon. (Ez utóbbinál nagyon dicsérték az előadásokat és kérték ugyanakkor, hogy a hallgatók szabadon választhassanak a csoportos, vagy az egyéni vizsgaforma között.)*

Nyelvekből a legfontosabb — és nyilván sokakat érintő — fejlemény, hogy *az állami vezetés lehetővé kívánja tenni a fakultatív és a „kötelező" (második) nyelvek esetleges cseréjét. Ennek módjáról a dékáni* hivatal tájékoztat. Természetesen *továbbra is minden nyelvből, így a fakultatívakból is lehetséges valamennyi záróvizsga, valamint a szigorlat letétele.*

A politikai gazdaságtan értékelését egy széles körű kérdőíves felmérés előzte meg az évfolyamon, még a tanulmányi időszakban. Ebből többek között *az derült ki,* hogy *a megkérdezettek közel 50 százalékának a jegyzet alapján nem világosak a különböző alapfogalmak, 60 százalék szerint nem követhető az előadás, és több mint 30 százalék szerint a köt. irodalom nem kapcsolódik a tananyaghoz.* Részben ezekre reagáló hallgatói *javaslatként merült fel a köt. irodalom csökkentése,* az előadások átfogóbbá tétele, egy *(az emelt matekhoz hasonló) „emelt szintű pg" bevezetése* és lehetséges választása, *valamint a „hosszú hét-rövid hét" rendszerének a bevezetése.* Ez utóbbi lényege, hogy a „rövid héten" csak két óra előadás lenne és két óra gyakorlat az előadás anyagából, az utána következő héten viszont ez *még kiegészülne egy további kétórás gyakorlattal, amelyet kizárólag a köt. irodalom feldolgozásának szentelnének.* Egyik héten tehát négy, a másik héten hat óra (két, illetve három alkalom) lenne pg-ből, ami kéthetes átlagban továbbra is a jelenlegi 10 órát jelentené, nem kellene tehát változtatni az óraszámon.

Szabó Katalin válaszában maga is támogatta a differenciált pg-oktatás bevezetését. Mint mondotta a kérdőíves felmérés is ennek szükségességét igazolja: annak ténye, hogy 40 százalék, tehát közel az évfolyam fele követni tudta az előadásokat, érti a jegyzetet, stb. azt mutatja, hogy *olyan színvonalbeli (előképzettségbeli) különbség van a hallgatók között, amit az oktatásnál is figyelembe kellene venni.*

Szabó Kálmán, a *„hosszú hét- rövid hét" kapcsán emlékeztetett bizonyos nehezen áthágható korlátokra: a tanszék kötött létszámára,* az órarendi beosztás problematikájára, a teremhiányra. Ettől függetlenül ígéretet tett rá, hogy a *kérdést megvizsgálják. Hasonlóan nyilatkozott az „emelt pg" kérdésénél* is hozzátéve, hogy nem árt majd tisztázni, mi alapján fogja a hallgató eldönteni, hogy melyik pg-t akarja tanulni.

A tanulmányi nap a politikai gazdaságtan megvitatásával zárult. A hátralevő program már egyéb egyetemi témák (KEN, instruktorság, ÉV-munka, stb.) jegyében telt el.

—is

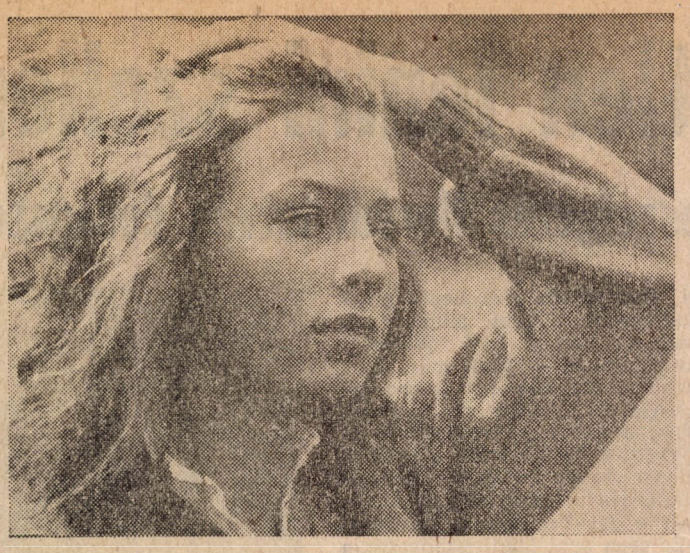

Égiekkel játszó földi tünemény(ek) Fotók: Simonyi Tamás

Az együttes ülés állásfoglalása

(Folytatás az 1. oldalról.)

rendjére vonatkozó javaslatok, széles hallgatói közvéleményre támaszkodtak, s az egyetemi beleszólás lehetőségét is növelnék.

Az oktatási szekció vitájában nagyrészt a nem közvetlenül ide tartozó — Periszpók 3. — számában foglaltakhoz kapcsolódott. Erről — a késői megjelenés miatt — csak szűk kör tudott érdemi vitát folytatni. A vita alapján is meg kell gyorsítani a képzéskorszerűsítési koncepció kidolgozását, a hallgatóknak szorosabban kell kapcsolódni ehhez a folyamathoz, és konkrétabban meg kell jelölni: a kidolgozott, de „eklektikus" koncepció, mely elemei hasznosíthatók, s melyek „lógnak ki a Pol. Biz. határozata nyomán született egyetemi tanácsi — pártbizottság által javasolt — irányelvekből, melyek azok, amelyek realitása nagyon alacsony fokú...

Az oktatás kérdéseiben az értelmes, többet-jobbat akarás és javító szándékú kritika keveredett a megalapozatlan, vagdalkozás jellegű felvetésekkel. A döntések többsége azonban a józan kritika szellemében fogant.

AZ ÉRDEKVÉDELMI SZEKCIÓ MUNKÁJÁT a többféle javaslat eleve hátrányosan befolyásolta. A józan többség azonban a realitások talaján a KISZ érdekvédelmi funkciójának erősítését sürgette. Figyelemre méltó javaslatok és kezdeményezések születtek az oktatók tevékenységének hallgatói véleményezésére, reméljük, az ált. kari kísérletek értékelhető eredményeket is hoznak.

A munkában három kérdés körül bontakozott ki politikai jellegű polémia.

A képzéskorszerűsítés koncepciójáról megjelent dokumentum a „teljes szabadság" elvére alapozva „teljes egyetemi autonómiát" javasol, a „szabad tanárválasztás" mellett, a hallgatók nagy tantárgyi-tananyag-választási lehetőségét szorgalmazza. A javaslatok politikai-ideológiai jellegű ellentmondásokat, veszélyeket is tartalmaznak (a tananyagok között a marxizmus háttérbe szorítása a polgári elméletek mellett, az ideológia tárgyakra vonatkozó koncepció, a „teljesítményelv" abszolutizálása, az „elit" társadalmi vezető szerepének favorizálása stb.). A tanítás módjára, s a finanszírozás rendjére vonatkozó ötletek is — bár figyelemre méltóak — sok szempontból eklektikusak és a mai magyar lehetőségekhez s a közgazdászképzés eddigi hagyományaihoz sem nagyon kapcsolódnak.

A JAVASLATOK TÁRGYSZERŰ VITÁJÁT abban a szellemben kell folytatni, hogy erősítsük a hallgatók között azoknak a táborát, akik tenni akarnak az oktatás minőségi színvonalának emeléséért, akik az eddigi törekvések értékeinek megtartásával a józan realitásokat is figyelembe véve kívánják a marxista közgazászképzést megformálni. Ennek érdekében az oktatók-hallgatók párbeszédét gyakrabban kell folytatni, s szélesebb hallgatói rétegek véleményét kell bekapcsolni.

A hallgatói érdekvédelemről tárgyalva megjelent a KISZ mellett működő, önálló érdekvédelmi szervezetre vonatkozó javaslat is. A KISZ-bizottság elvi állásfoglalása elvetette ezt a tervet, sajnos, azonban, egy elfogadható, részletesen kimunkált javaslat nem született.

A pontos és objektív tájékoztatás kedvéért le kell szögeznünk, hogy a szekcióvitában a hozzászólók nagy többsége érvelve-vitatkozva kiállt a KISZ-t erősítő javaslatok mellett, s a plenáris ülésen született állásfoglalás is ezt tartalmazta. E témában örömmel tapasztaltuk, hogy a „frakciószerűen" szereplő hallgatókkal szemben felkészülten, összehangoltan érvelt a hallgatók, KISZ- és pártlagok egy csoportja, főleg az ált. karról.

Az ifjúsági parlament csatlakozott a békedemonstrációhoz, s annak egyetemi szervezését a KISZ-bizottságra bízta. Míg ez a döntés megszületett, éles vita alakult ki a „pacifizmus" belső tartamáról, a spontán „lelkiismereti alapú" szervezés veszélyéről. A szintén szervezetten jelenlevő kezdeményezőkkel szemben higgadtan, okosan érveltek fiataljaink amellett, hogy az elsőrangúan politikai jellegű kérdésben a KISZ-szervezetre kell bízni a szervezést.

A POLITIKAI JELLEGŰ VITÁKBAN nem elhanyagolható közös mozzanat volt a demokrácia, a szabadság egyoldalú, torz értelmezése a hallgatók egy csoportja részéről. Eszerint a demokrácia csak akkor valódi, ha lehetővé teszi az egyén teljes szabadságát és spontán önállóságát; ha a kisközösségeknek megvan az önálló választási és döntési szabadsága; ha az „alulról" jött kezdeményezések, javaslatok a maguk teljességében „törvényerőre" emelkednek, ha a vezető szervek „kiszolgálják" ezeket a csoportokat, az ellenőrzés e csoportok joga.

A vitatkozók ezen csoportját az sem zavarta, hogy megbízás nélkül „sajátították" ki maguknak „a hallgatói" — tehát általános — érdeket — és véleményt, s szűk körben született javaslataikról nem ismerték a hallgatók szélesebb rétegeinek véleményét, vagy esetleg többségében éppen elutasító véleményekkel találkoztak.

A politikai tanulságok nem csupán a marxista tárgyak oktatására vonatkoztathatók. Az egyetemi oktatásban és demokratikus közéletünkben mindig érdemben kell foglalkozni a tárgyilagos tényekkel alátámasztott hallgatói véleményekkel és ha intézkedések történnek, nem árt hivatkozni a kezdeményezésekre. De a hallgatók körében tapasztalható manipulációt le kell szerelni és vissza kell utasítani.

AZ EGYETEMI PÁRTSZERVEK NAGY FELELŐSSÉGGEL segítették az ifjúsági parlamenteket. A PVB és a pártalapszervezet vezetőségek időben meghatározták a parlamentek politikai feladatait, véleményezték az állami vezetők beszámolóit, az intézkedési tervjavaslatot. Segítséget nyújtottak a KISZ-korreferátumok előkészítéséhez is. Legjelentősebbnek azonban az egyes párttagok mozgósítását, felkészítését tartjuk. Valamennyi pártalapszervezet taggyűlésén foglalkoztak a várható kérdésekkel, külön is a hallgatói párttagok feladataival (ált. kar, ipar kar).

E kezdeményezésnek is része van abban, hogy az oktatók nagy létszámban vettek részt a parlamenteken, hogy sokan szóltak hozzá a legizgalmasabb kérdésekhez, s a hallgatói párttagok elismerésre méltóan vitatkoztak, érveltek.

Összességében azonban még csak elindultunk azon az úton, ami azt szolgálja, hogy a párttagok szervezettebben és nagy egészében egységesen vegyenek részt a hallgatók közötti politikai vitákban és eredményesen orientálják azokat. Ehhez az egyes párttagok felelős hozzászólásán kívül hozzájárulhat a PB-PVB-től kiinduló szervezés és kezdeményezés, a politikai jellegű érvek, magyarázatok összegyűjtése, kimunkálása, azaz a párttagok jobb felkészítése.

AZ EGYETEMI KISZ-BIZOTTSÁG — részben testületileg — részben a munkabizottságain keresztül -- széles körű és nagy volumenű munkát végzett a parlamentek eredményessége érdekében. Többségében időben és konstruktív szellemben fogant állásfoglalásokat hozott (KISZ-korreferátum, küldöttekre vonatkozó javaslatok stb.).

Néhány hiányosságáról az előzőekben már szóltunk. Ebből adódik, hogy a későbbiekben még eredményesebben kell koordinálni az oktatási és a HKR munkabizottság munkáját. Jobban kell tudatosítani a testületi döntések képviseletének kötelezettségét és felelősségét is — s főleg hatékonyabban kell szervezni a kapcsolatokat a szak-KISZ-vezetőségekkel és más ifjúsági csoportokkal. Ezen az úton irányító-befolyásoló szerepe is eredményesebb lehet. Az eddigi erőfeszítéseket, törekvéseket elismerve, a tapasztalatokat felhasználva szervezzék és ellenőrizzék a parlamenti döntések végrehajtását.

Természetesen a parlamentek határozatai a legtöbb munkát az állami vezetőknek adják — a rektortól az „egyszerű" oktatóig. Feladatuk az intézkedési terv végrehajtása és a felvetett kérdések megválaszolása. A jegyzőkönyveket meg kell ismerni minden érdekelt tanszéknek és arra kell törekedni, hogy a válaszokkal-intézkedésekkel javítsuk a tanár-diák kapcsolatokat. Erősítsük az együttműködést a színvonalas tartalmas oktatás érdekében, a szocialista közgazdász nemzedékek nevelésében.

EGYETEMI TANÁCS PÁRTBIZOTTSÁG

Felsőoktatási ifjúsági parlament

Konstruktív vagy obstruktív?

Az óvatlanabb szervezők és megfigyelők igencsak ráncolt homlokkal figyelték a felsőoktatásban tanulók és dolgozók háromnapos vitáját.

Lehet, hogy némelyikük olyasmire számított, mint amit a Hétfői Hírek tudósítása a parlament után *tévesen* közölt. Az újság szerint a parlament háromnapos tanácskozáson vitatta meg, miként alakuljon a hallgatók állami támogatásának új rendje. „Sok egyéb kérdésről is szó esett." Pl.: jegyzetellátás, menza, őszi munka, szakmai gyakorlat, társadalmi juttatások, szakirányú munkavállalás, tantervek — írja a népszerű politikai lap.

Bizony, sok egyéb kérdésről is szó esett — ezt a BEFŐT, a küldöttgyűlések és a helyi parlamentek pezsgő vitáinak képviselete meg is követelte.

Nem lehetett unatkozni például a tudományegyetemek szekcióülésein, ahol Pozsgay Imre elnökölt Bihari Mihállyal az oldalán, és a két népszerű társadalomtudóst-politikust jólismert levezető elnökünk, Sándor Péter egészítette ki vitavezetőként az elnöki asztalnál.

Az időnként el-elszabaduló indulatok közepette egyetemünk képviseletében *Forrai István,* a felsőoktatás átfogó reformjáról beszélt: a különböző tervezési-döntési szintek helyretételéről, az egyetemi autonómia és vele együtt az egyetemi demokrácia, a kollektív vezetői szintek erősítéséről; a változó feltételekhez való folyamatos alkalmazkodást lehetetlenné tevő túlzott jogi kötöttségek csökkentéséről; a képzés finanszírozásának módosításáról stb. Tisztázni kell végre a főiskola, ill. az egyetem feladatát, kidolgozni a konvertálható alapismeretek körét és ezen felül bizonyos kötöttségeken belül választási szabadságot hagyni a tanulóknak, ösztönözni és támogatni a diákok önképzését.

B. Kiss Tamás az egyetemi parlamenten elhangzottakat ismertetve javasolta a marxizmus-leninizmus oktatás teljes rendszerének felülvizsgálatát, és változásokat az alapkoncepciót, a tantárgystruktúrát, a tananyagokat, a személyi feltételeket illetően.

Székely István röviden és nagyon korrekten ismertette a hallgatói képviseleti rendszer egyetemi vitáinak álláspontjait, és kérte a változtatások útjában álló 108-as miniszteri utasítás megváltoztatását.

Kiss Gábor az egyetem hallgatóinak szociális javaslatait foglalta össze: így a hallgatói jogállás, gyes, másodállás stb. kérdéseivel, az ösztöndíjrendszer és a hallgatói hitelrendszer kérdéseivel kapcsolatban.

Küldötteink javasolták azt is, hogy a legközelebbi ágazati ifjúsági parlamentet ne 1986-ban, hanem 1983-ban rendezzék meg.

Konstruktívak vagy obstruktívak voltak a Közgáz, ELTE, BME, JATE időnként indulatos felszólalói? Bár a szervezők és a megfigyelők részéről mindkét vélemény elhangzott, ezt a kérdést ezúttal ne bízzuk önkényes megítélésre. Döntse el az, hogy a párt- és kormányhatározatok szellemében a minisztérium és a parlament szinte minden javaslatunkat elfogadta. Reméljük, a 83-as parlament ezek konstruktív végrehajtását nyugtázhatja.

B. K. T.

(A felsőoktatási IP fontosabb felszólalásait és határozatait a Periszpók februári száma ismerteti. A szerk.)

Ésszel és székkel

„A befejezetlen lenini szellemi örökség”

— Beszélgetés Herédi István docenssel —

— Szeretnénk egy kis számvetést készíteni a leninizmusról, Lenin szellemi örökségéről és az ehhez való történelmi viszonyról, annak néhány problémájáról. Tudjuk, hogy ön is foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, ezért arra kérjük, hogy mondja el a Közgazdász olvasóinak, milyen felismerésekhez jutott el a téma kutatása során?

— Ez nagy megtiszteltetés számomra és örömmel teszek eleget a kérésnek, pontosabban szólva csak annak, hogy elmondjam bizonyosságaimat, feltételezéseimet s helyenként érzelmeimet nem a teljes örökségről és az ehhez való történelmi viszonyunkról, hanem csak arról, ami 1917 nyarától Lenin haláláig született s ez esetben is szűkítve a dolgot annak főleg gazdaságfilozófiai, gazdaságszociológiai vonatkozására. És ez sem szerénytelen célkitűzés, hiszen — s ezt megpróbálom érzékeltetni — ez az elméleti fordulatokban rendkívül gazdag periódus kutatók sokaságának okoz komoly problémákat napjainkban is. Ami pedig a kérés második felét illeti: Én zömmel az *említett* periódus szellemi örökségéhez való viszonyt vizsgálom — a jelzett megszorítások keretei között — elsősorban Sztálinnál illetve a nagy jugoszláv marxista teoretikusnál E. Kardeljnél, illetve általában a jugoszláv önigazgatási rendszer elméletének megalkotóinál. Ha megengedi, most csak arról beszélnék, hogyan látom Sztálin viszonyát a jelzett Lenin-örökséghez, bár egyaránt nagyon izgalmas Kardelj viszonya Leninhez és Sztálinhoz is.

— Előzetes beszélgetésünk alapján úgy tűnik, hogy önt elsősorban az érdekli, hogy a szocialista gazdaság intézményi berendezésének lenini koncepciója milyen szocialista gazdasági hatalmi szerkezetet foglal magában. Ha valóban ez az igazság, akkor a következőkben erre kellene összpontosítani, mint valóban alapkérdésre.

— Igaz ez a feltételezés. Olyannyira igaz, hogy nemcsak Lenin számára, de az örökösök számára is ez az alapkérdés s az interjú körülményei arra késztetnek, hogy rögtön a lényegnél kedjük. Bár Lenin ezt nem fogalmazza meg ennyire direkt módon ahogyan én teszem most, számomra teljesen bizonyos, hogy Lenin 1917 nyarán úgy teszi fel magának a kérdést, hogy a kommunizmus alsóbb fokán, a szocializmusban milyen szerepet tölt tehát be a gazdasági államigazgatás és a gazdasági önigazgatás. Vagy másképpen fogalmazva: milyen módon kell kombinálni a gazdasági élettevékenység két egyaránt fontos és egymást kölcsönösen feltételező és meghatározó elemét, vagyis a gazdaság állami és társadalmi igazgatásának elemeit. És a két elem kombinációjának a kérdése életében még többször újra fogalmazódik és a válaszok is módosulnak és ezeket mind nyomon kell követni ahhoz, hogy valamennyire is megértsük azt a szellemi örökséget, amely ránk maradt, s nem kevésbé az ehhez a történelmi örökséghez való történelmi viszonyt.

Ezerkilencszáztizenhét nyarán—őszén a két elem olyan kombinációjának megfogalmazását találjuk, amelyben az államhatalmi-államigazgatási elemhez viszonyítva a társadalmi vagy önigazgatási elem túlsúlyban van a gazdaság igazgatásában s az állami gazdaságigazgatási funkció is az önigazgatás szolgálatában áll. Elsősorban a két elem ilyen „keverési” arányával kívánta biztosítani azt, hogy az állam ne legyen bürokratikus. (Lásd különösen az Állam és forradalom c. munkának a nemzeti egységre vonatkozó gondolatait). De ugyancsak ez a kombináció volt hivatott arra is, hogy elhárítsa a gazdasági anarchizmust, a lokális, — partikuláris érdekek eluralkodását. Ezek persze így még csak szándékok. Kérdés, hogy milyen gazdasági alapintézmények képesek elhárítani mind a gazdasági bürokratizmust, mind a gazdasági anarchizmust? Lenin — Marx nyomán — eredeti tervében eleve kiiktatja az árutermelési alapkategóriákat, mint olyanokat, amelyek magukban hordozzák a gazdasági anarchizmust, és egy — lényegét tekintve — gazdasági naturalizmust tételező álláspontra jut. És itt megállok egy pillanatra. Úgy fogalmaztam, hogy „Marx nyomán”. Valószínűleg nem mindenki ért egyet ezzel, mert ténylegesen nem olyan egyértelműek Marx vonatkozó fogalmazásai s jómagam is ingadozom ebben a kérdésben. De azt hiszem, hogy itt elsősorban az az érdekes a számunkra, hogy *Lenin* hogyan értelmezte Marxot. Ez pedig egyértelmű: a valóságos áruviszonyok tagadása a szocialista építésben. És ami a helyébe lép: „a mindent felölelő nyilvántartás és ellenőrzés” maximum kvázi vagy pszeudo értékkategóriák segítségével. Illetőleg a munkaverseny intézményének támogatásával s a verseny eredményeinek nyilvános, demokratikus fórumokon való értékelése útján. Itt két olyan új gazdasági intézményről van szó, amelyek Marxnál nem találhatók meg. Beiktatásukkal Lenin útját próbálta állni egy szélsőséges gazdasági naturalizmusnak, amely szükségképpen feltételezi az állami szervek kizárólagos jogát a gadaság számbavételében. Ez pedig olyan módon változtatná meg az államigazgatási és önigazgatási elem súlyát, arányát, hogy az előbbi túldominanciára tenne szert. Messzire vezetne annak további elemzése, hogy ez a két antibürokratikus jellegű, önigazgatási gazdasági intézmény miért nem garantálta, nem garantálhatta Lenin idejében a hozzárendelt funkció teljesítését és miért, milyen körülmények között teljesít, teljesíthet antibürokratikus feladatot éppúgy, mint ahogyan pl. a fejlett szocialista árutermelés viszonyai mellett szolgálhatja a gazdasági partikularizmus elleni önvédelem feladatát is. (Pl. az ún. „társadalmi megállapodás” intézménye Jugoszláviában).

Az októberi forradalom után Lenin még egyszer megfogalmazza a fenti alapelveket. *A szovjethatalom soron lévő feladatai* c. cikk első változatában — most már valamivel gazdagabban, ám alig egy hónap leforgása alatt átírja ezt a cikket s a végleges fogalmazványban a két elem kombinációját tekintve a hangsúly határozottan áttevődik az államigazgatási elemre annak következtében, hogy — több faktor együttes hatására — uralkodóvá vált a gyakorlatban a gazdasági anarchizmus. És ezen úrrá lenni iszonyatosan nagy feladatnak látszott, amelynek megoldása közben szükségképpen félre kellett tolni az önigazgatási elemet. De szerencsére — szerencsétlenségre közbejött a hadikommunizmus. Annyiban szerencsére, hogy adekvát formának bizonyult, a gazdasági anarchizmus elleni harcban s megfelelt a gazdasági naturalizmus elvének is. A dolog másik oldala azonban nem kevésbé fontos: ahogyan az OK(b)P IX. kongresszusán is megfogalmazták, kialakultak a bürokratizmus szörnyszülöttei amelyek hátrányai szinte felmérhetetlenek. Lenin igen jól érzékelte ezt, s azonnal hozzákezdett a szélsőségesen centralista, bürokratikus hatalmi szerkezet leépítéséhez abban a szellemben, ahogyan az említett cikk végleges fogalmazványában azt megírta. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a hadikommunizmus idején fogadta el 1919 tavaszán a párt VIII. kongresszusa az új pártprogramot, amelynek minimális célja a jelzett cikk államépítésre vonatkozó tételeit tartalmazza és maximális célként tűzi ki az államigazgatási és társadalmi önigazgatás elemeinek olyan kombinálását, mint ahogyan azt az Állam és forradalomban találjuk). Ám nem mindenki volt úgy ezzel a kérdéssel. Gyakorlatilag három alternatíva fogalmazódott meg. Ezek közül az egyik Lenin alternatívája volt a minimális program alapján. A második markáns alternatívát Trockij fémjelezte. Ez lényegét tekintve — bár kissé durván fogalmazva — nem más, mint egy békésített hadikommunizmus; végül a harmadik alternatívát képviselték az ún. munkásellenzék tagjai (Kollontáj, Shapnyikov stb.) akikhez Buharin is csatlakozott. Ez az alternatíva a pártprogram maximális részét látta reális alternatívának. A három alternatíva az ún. szakszervezeti vitában csúcsosodott és párton belüli válsághoz vezetett (lásd Lenin: A pártválság c. írását).

Ezekről az alternatívákról érdemes lenne bővebben is szólni, mert egyrészt csíraformában valamennyi létezett már korábban is, továbbá azért, mert valamilyen formában később is felbukkannak a munkásmozgalomban. Persze most erre nincs lehetőség, annyit azonban megjegyeznék, hogy Sztálin főtitkársága idején is felmerültek az 1920/21-es alternatívák és éppúgy döntő szerepet játszik, hogy melyik kerül ki győztesen, mint ahogyan döntő volt a választás 1920-ban 1921-ben. De menjünk sorjában. A három alternatíva közös vonása, hogy mindegyik a gazdasági naturalizmus bázisán nyugszik. Legkevésbé Leniné, mert abban helyet kapnak az 1918-as kvázi vagy pszeudo árukategóriák.

— Végül is melyik alternatíva győzött?

— Végeredményben egyik sem. Pontosabban szólva Lenin álláspontja győzött, de ez „phyrrusi” győzelem volt, mert az igazi győztes egy negyedik alternatíva lett. Az *új gazdasági politika, amely azonban nem más, mint Lenin alternatívájának radikális továbbfejlesztése,* radikálisan szembefordulva a hadikommunizmus mérsékelt vagy szelídített változatával, lehetőséget adva arra, hogy a munkásellenzék által az „eszméletlenségig” (Lenin) hagsúlyozott önigazgatás elemeit beépítsék a gazdasági hatalmi szerkezetbe. És most nem is tudom hogyan fogalmazzak. Itt én egyszerűen valami zseniális felismerést látok, amit azóta is napról napra igazol a mi társadalmunk jó és rossz tapasztalataival egyaránt. Miért ez a lelkesedés még jóval hatvan évvel később is? Lenin nagyon szerényen a kronstadti eseményekben jelöli meg azt a döntő tényezőt, amely elvezetett az új gazdasági politikához és csak később mondja ki, hogy már 1918. magában hordta a visszavonulás gondolatát. Meggyőződésem szerint, itt sokkal többről van szó. Én úgy látom, hogy már a Pártválság megírásakor felmerült benne az a gondolat, hogy a vá' ágot előidéző alternatíva — tehát a sajátja is — tartalmaz jogos, reális elemeket. Saját alternatíváját igyekezett olyanná tenni, amely megszüntetve megtartja és továbbfejleszti a többi pozitív mozzanatait. Ám elégedetlen volt saját megoldásával mert észrevette, hogy az nem képes kivédeni Trockij és Buharin szélsőségeit tehát a párt ideológiai és politikai egysége továbbra is veszélyben van.

És eközben születik a felismerés: a gazdasági naturalizmus gazdasági intézményrendszere szakadatlanul újratermeli mind a gazdasági anarchizmust, mind a gazdasági bürokratizmus elméleti és reáltörekvéseit, s a mérsékelt — saját — gazdasági naturalizmus nem garantálja a sikert egyik végletel szemben sem. Ez a felismerés — a dialektika diadala a dogmatizmusra mindig is hajló gondolkodás felett. Egy olyan gazdasági intézményi talapzat alapjainak körvonalazása, amely tartalmazza az olyan gazdasági hatalmi szerkezet kiépítését, amelyben az állami gazdasági centralizmus (és a vele járó szükséges bürokratizmus) valóban a szükséges minimumra csökkenthető, s az önigazgatási elem a lehetséges maximumig fejleszthető.

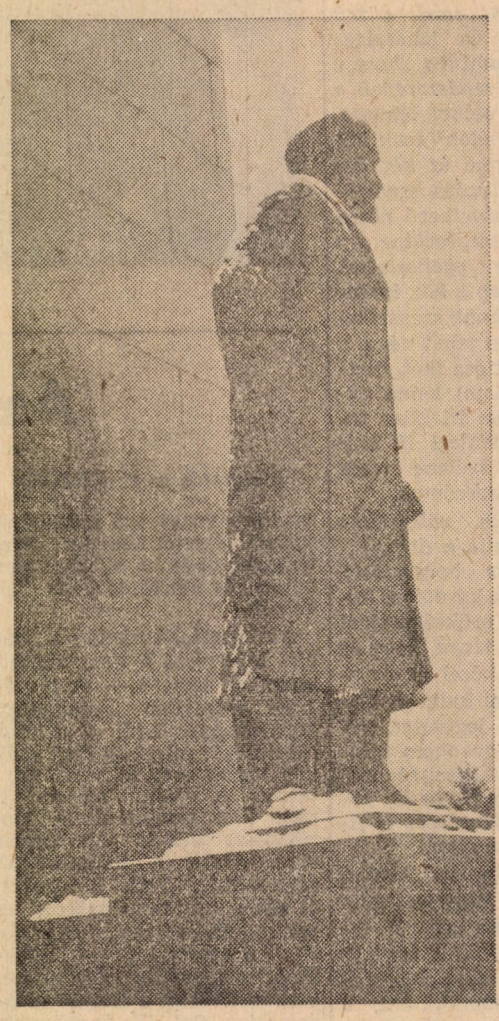

Fotó: Balázs Gusztáv

— Amit most elmondott abból úgy tűnik számomra, hogy az új gazdasági politikát történelmi jelentőségű felfedezésnek tekinti.

— Ezt a fogalmazást kiegészíteném azzal, hogy *nagy* történelmi jelentőségű felismerésnek látom, olyannak, amely felér a kapitalizmus mozgástörvényeinek — Marx általi felfedezésével, még akkor is, ha az új gazdasági politika korántsem nyert olyan sokoldalú kifejtést, mint az előbbi. Ez nem Leninen múlott, hanem betegségén. Ezt a felfogást már fentebb megpróbáltam indokolni, de az valószínűleg kevés lesz, mivel sok marxista tudós számára az új gazdasági politika — csupán taktika és nem stratégia. (Mellesleg szólva Sztálin is taktikává minősítette vissza). Hogy nem erről van szó azt magával Leninnel kell bizonyítani. És ez döntő kérdés. Tudniillik az, hogy az új gazdasági politika stratégia volt-e vagy sem. Ez dönti el ugyanis elméleti és gyakorlati jelentőségét. Meg kell mondanom, hogy Lenin egyes korai fogalmazásai nagyon zavarólag hatottak saját véleményem fejlődésében is, de végül is sikerült a kétértelmű fogalmazások titkát megfejteni: ezek részben taktikai jellegűek voltak, részben a gondolatfejlődés kezdeti bizonytalanságaiból adódtak, s nem utolsósorban a mű befejezetlenségéből fakadnak. A döntő azonban a taktikai elem szerepe, amelyre igen nagy szükség volt, hiszen a korabeli forradalmárok számára általában megdöbbenést okozott az új gazdasági politika és árulásra gyanakodtak. Talán ismert az az epizód amely Kalinyinnal történt meg: nem sokkal az új gazdasági politika bejelentése után előadást tartott erről s megkérdezték tőle, hogy ha olyan jó ez a politika, akkor miért nem vezették be korábban, mire Kalinyin azt válaszolta, hogy ha néhány héttel korábban jöttek volna elő ezzel, aligha kerülhették volna el a bolondokházát. Vagy utalok pl. arra, hogy a NEP hallatára a Komintern egyes delegátusai sírva fakadtak, mert abban a kommunizmus feladását vélték felismerni. De melyek azok a legfontosabb lenini fogalmazások, amelyek azt igazolják hogy itt döntő jelentőségű elméleti fordulatról van szó?

Egy helyütt azt írja, hogy ezt semmiféle Marx és ma.ikták nem láthatták előre és „Marx meghalt anélkül, hogy egyetlen pontos idézetet hagyott volna ránk és most kénytelenek vagyunk magunk kievickálni a bajból”. Vagy ugyancsak jelentős az a felismerés, hogy az októberi forradalom után „semmi régivel nem számolva” kezdték kiépíteni az új társadalmat, hogy „kommunista elvek” alapján kezdték megszervezni az állami termelést és elosztást, s ezzel túlságosan előreszaladtak, s most vissza kell vonulni. A hadikommunizmus Lenin számára — „a legkétségbeesettebb véglet, amelytől nem volt szabad visszarettennünk”. *Az OK(b)P X. összoroszországi konferenciáján* megállapítja, hogy „a gazdasági fronton szerfelett súlyos gazdasági vereséget szenvedtünk” és „stratégiai visszavonulásba kezdtünk”, („gyilkos kritika a kommunista párt felett”). És ugyanitt hangzik el, hogy az új gazdasági politikát a párt „sok évre terjedő hosszú időszakra vezeti be”, hogy „egyetlen régi jelszót sem adtunk fel”, „a tegnap tanult jelszavak közül egyetlen-egyet sem felejtünk el... De még alkalmazkodnunk kell az új gazdasági politikához”, „még nem tudjuk igazán, miképpen nyúljunk hozzá a szocialista gazdasághoz, a gazdaság alapjainak felépítéséhez és hogy az egyetlen út amelyen rátalálunk majd a megoldásra, az új gazdasági politika”. Ezekre a formulákra még visszatérek, amikor Sztálin viszonyát vizsgálom Leninhez, sőt ott azt is áttekinteném, hogy mi lehet az értelme annak a gondolatnak, hogy „a NEP Oroszországából szocialista Oroszország lesz”. Előbb azonban egy — szerintem — perdöntő dokumentumszöveget idéznék: *Az oroszországi forradalom öt éve és a világforradalom távlatai* c. előadói beszédében — amelyet a Komintern negyedik kongresszusán tartott —, hivatkozik az államkapitalizmusról 1918-ban kifejtett gondolataira s azt mondja, hogy az nem volt határozott visszavonulási terv, de megadta annak lehetséges irányát. Közben módosul nála az államkapitalizmus fogalma lényegében úgy, hogy az árutermelés — kapitalizmus, kapitalisták nélkül, s erről szólnak a következők: „Azt hiszem ez a kérdés nemcsak annak az országnak a szempontjából érdemel figyelmet, amely gazdasági rendjét tekintve nagyon elmaradott ország volt és mind a mai napig az, hanem a Kommunista Internacionálé és a nyugat-európai fejlett országok szempontjából is”.

Ezek a gondolatok egyrészt világosan tükrözik a gondolat forradalmát, s azt is, hogy ez a nagy lenini szellemi alkotás menynyire befejezetlen, sőt helyenként kétértelmű is. Ezzel együtt is azonban olyan fogódzót jelent, amely lehetővé teszi a későbbi eligazodást. Kérdés, hogy e szellemi vívmánynak mi lett az ideiglenes sorsa Sztálin főtitkársága idején, tehát átmenetileg? A kérdésre adandó válasz egy monográfiát igényelne, amely alaposan áttekintené Sztálin ideológiai fejlődését, az új gazdasági politikától való eltávolodását s ennek főbb okait. Itt azonban meg kell elégedni egy meglehetősen vázlatos és bizonyos mértékig leegyszerűsítő kifejtéssel. Azért megpróbálom elmondani anak a lényegét, ahogyan én látom a dolgot.

Sztálin eleinte elfogadja a NEP koncepcióit és csak fokozatosan távolodik el attól kb. 1927 után, amikor is egyre erősebben jelentkezett a NEP „csúf” oldala, főleg a parasztság erős rétegződésében és amikor szükségképpen napirendre került a nagyüzemi mezőgazdaság és a nagyipar megteremtése. A kérdés az volt, hogy ez milyen gazdasági mechanizmus keretében történjen, hogyan kell továbbfejleszteni az új gazdasági politikát, vagyis megtalálni a feladatok megoldásához a legcélszerűbb gazdálkodási formát? A választás nem volt könnyű az akkori iszonyatosan bonyolult feltételek között, de 1927—28-ban még nyitva állt a lehetőség különböző alternatívák előtt, amelyek meg is fogalmazódtak. Melyek voltak ezek? Az egyik alternatíva a NEP hozzáigazítása az új feladatokhoz. Lényegileg ezt az alternatívát képviselte Buharin. Egy további alternatíva volt Trockijé és csoportjáé, amely tulajdonképpen a NEP-től való visszatérés egy némileg szelídített hadikommunista gazdálkodási formához. Sztálin és követői hosszabb távon — ami egyébként nagyon rövid volt — ugyancsak „meghaladták” az új gazdasági politikát, de Trockijtól eltérően nem a hadikommunizmus ideológiája alapján, hanem Lenin 1918-as ill. a polgárháború, tehát a hadikommunizmus végétől az új gazdasági politika kidolgozása előtti koncepciója alapján. Azután ez az alternatíva győzött, de úgy, hogy a későbbiek folyamán jelentős mértékben közeledett Trockij alternatívájához, akár akarta azt Sztálin, akár nem. Ezt a folyamatot majd még meg kell nézni, előbb azonban arról kell szót ejteni, hogy Sztálin milyen megfontolások alapján tért vissza ahhoz a koncepcióhoz, amelyet Lenin meghaladottnak tudott az új gazdasági politikával, amely lehetővé teszi mind a bürokratikus gazdasági centralizmus, mind a gazdasági anarchizmus kivédését?

Ha figyelmesen tanulmányozzuk a leninizmus kérdéseit, kimutathatjuk, hogy Sztálin átveszi azt a lenini gondolatot, amelyet eredeti és módosított, sőt új tar... en általában az árutermelésről és különösen a kisárutermelésről megfogalmazott. Ez úgy szól, hogy a kisárutermelés napról napra szüli a kapitalizmust. Sztálin ennek a gondolatnak megfelelően úgy véli a húszas évek végétől, hogy a parasztság az utolsó kapitalista osztály, miután a kizsákmányoló osztályokat, utolsóként a kulákságot likvidálták, gyakran fizikai értelemben is. Sztálin — témánk szempontjából legfontosabb alaptétele tehát az, hogy az árutermelés és a kapitalizmus szinonim fogalmak. A második fontos hipotézis pedig az, hogy az árutermelés minden körülmények között társadalmi egyenlőtlenséget eredményez. Ebből ered azután a munka szerinti elv által eredetileg Marxnál és Leninnél egyaránt tételezett társadalmi egyenlőtlenség munka szerinti egyenlőségi elvvé történő átalakítása. Jól nyomon követhető ez a logika *A jobboldali elhajlás a SzK(b)P-ben* (1929. április), a *Válasz a kolhozparaszt elvtársaknak* (1930. április), *Az első ötéves terv eredményei* (1933. január) és a *Beszámoló a párt XVII. kongresszusán* (1934. január) c. írásokban.

A harmadik alaptétel az előző kettőből következik. E szerint a NEP nem egy olyan gazdaságpolitika és gazdasági intézményrendszer, amely Lenin szerint — lehetővé teszi, hogy megtalálják az Oroszország számára legmegfelelőbb gondolkodási formát, hanem az

csupán a hadikommunizmus szélsőségei ellen irányul, tehát a nem megengedett rekvirálások, elkobzások ellen. Sztálin megkülönbözteti a NEP két szakaszát s az első szakasz — értelmezése szerint — a hadikommunizmus szélsőségei ellen és nem egyáltalában a hadikommunizmus ellen irányul. A második szakasz fő jellemzőjéről expresszis verbis sehol sem szól, de feltételezhetően — nem tudni milyen megfontolásból — a gyors iparosítással és kollektivizálással kezdődik, és igazán erre a második szakaszra lesz jellemző nála a „nyers" kommunisztikus egyenlősítés. (Ezt tükrözik azok a gondolatok amelyek a kolhozokban folyó osztályharcot „bizonyos egyenlőtlenség"-gel, „individualizmussal" stb. indokolják.)

Ez a három alaptétel két továbbit involvál: az osztályharc állandó éleződésének tételezését és azt, amely szerint ennek következtében elengedhetetlen a proletárdiktatúra államhatalmi szerveinek szakadatlan erősítése az osztályharc sikeres megvívásához. Ha ezt az öt alaptételt nézzük, látható, hogy bensőleg konzisztensek. Ám a kiinduló tétel nem teljes mértékben igaz, s ezzel kétségessé válik az egész elméleti komplexus igazsága, anélkül természetesen, hogy részigazságokat ne tartalmazna. Mindenesetre *így* nem igaz az egész konstrukció. Sztálin ott követi el hibát, hogy részigazságokat abszolutizál. De hogyan történhetett meg ez a művelet? Kezdjük azzal, hogy itt feledésbe merült a NEP igazi lényege, vagyis az, hogy a valóságos áru-, pénz-, s piaci viszonyok nem idegenek a szocialista társadalomtól, még ha a jó oldaluk mellett jelentős mértékben vannak rossz oldalai is. Sztálin csak a rossz oldalt veszi figyelembe, mert prekoncepciójának nem felel meg azok pozitív oldala. A többi azután már logikusan adódik. Úgy tűnik, hogy Sztálin — számos itt nem elemezhető körülmény hatására — nem tudott teljes mértékben azonosulni Lenin NEP-felfogásával. (Hozzá lehet tenni, hogy nem ő volt az egyetlen). Tény, hogy az árutermelést egyáltalában, tehát bármely lehetséges történelmi alakjában, azonosította valamiféle kapitalizmussal. Ebben „segítségére" volt az, hogy Lenin valamilyen oknál fogva nem revideálta azt a NEP-et megelőző tételét, amely szerint a kisárutermelés napról napra szüli a kapitalizmust. De mi következett be a gyakorlatban a téves premisszából (vagy nem teljesen igaz premisszából) és az abból levont következtetésekből — alapvetően a húszas évek végétől kezdődően?

A következmények ma már jól ismertek, mégis hasznos lehet azok újbóli átgondolása az elméleti alaptételek itteni sarkított megfogalmazása alapján. Nos a legfontosabb, legátfogóbb és legjelentősebb következmény az állami gazdasági és politikai igazgatás súlyának, szerepének, arányának mértéktelen eltúlzása, s ezzel az önigazgatási elem minimalizálása és formálissá tétele. Ezt gazdaságilag indolkolta a gazdasági naturalizmus és a kommunisztikus (nyers) egyenlősítés — mindenekelőtt az elosztásban. (Ez azután visszahatott a termelésben való egyenlősödés irányában valahogy úgy, ahogyan Lenin még az Állam és forradalomban megfogalmazta, vagyis, hogy mindenki arra ügyelt, hogy ne dolgozzon többet mint a másik és ne kapjon kevesebbet sem.) A politikai „indok" is logikusan adódott: valamilyen módon és mértékben mindenki osztályellenség volt aki fellépett a nyers egyenlősítéssel szemben, függetlenül attól, hogy a kisárutermelésben vagy a nagyipari termelésben dolgozott. (Ez az ellenállás különösen felerősödött a kollektivizálás idején, amikor is erős tendencia volt a mindennapi élet teljes társadalmasítására, úgy hogy maga Sztálin volt kénytelen fellépni a „túlzások" ellen az *Akiknek a siker a fejükbe szállt* c. írásában). Az „osztályellenség" tömegének a kollektivizálás során megnövekedett táborával szemben csak az erős pártdiktatúra lehetett hatásos, amely kizárt mindenféle autonómiát, önigazgatási elemet. Általánossá válik a kényszer, amely gyakran átcsap az erőszak éles formáiba, a tömeges fizikai megsemmisítésbe. Ezek pedig olyan jelenségek, amelyek szükségképpen erősítik a hatalmi szerkezet despotikus sajátosságait, a gazdasági és politikai rendszer egyébként elkerülhető deformációit, amely deformációkat a jugoszláv kommunisták kezdték marxista módon és szisztematikusan feltárni és meghaladni, majd őket követte az SZKP XX. kongresszusa.

A szocialista gazdálkodás Sztálin által választott alternatívája tehát kezdetben megegyezett Lenin 1918. áprilisi alternatívájával, később azonban ettől is visszalépés következett be — tulajdonképpen Trockij irányában, s ily módon nem tudott eleget tenni annak a lenini elképzelésnek, hogy a NEP-adta lehetőségek talaján megtalálják az Oroszország számára legalkalmasabb gazdálkodási formát. Utólag azt lehet mondani, hogy természetesen Buharin alternatívája sem volt kielégítő, mert ő viszont nem érzékelte kellőképpen az árutermelés veszélyeit. Itt olyan szintézisre lett volna szükség, mint amilyet Lenin végzett el 1921-ben, amelyre korábban már utaltam. Ebben azonban Sztálint megakadályozták kiinduló premisszái.

— Nagyon érdekesnek látszik az, ahogyan itt a leninі örökséghez való viszonyt értelmezi és ahogyan a különböző alternatívákat vázolja. Úgy tűnik számomra, hogy a sztálini alternatíva kezdetben nem tartalmazott olyan szörnyűséges deformációkat, mint amelyek később létrejöttek, s így ezekről, vagy egy részükről Sztálin nem is tehet.

— Ebben a kérdésben nagyon sok kérdőjel van, s itt nem tudok reagálni mindegyikre, s amire tudok, ott is erősen szubjektív leszek. Kezdem azzal, hogy az ún. „személyi kultusz" nem ok, hanem következmény és hogy Sztálin személyiségjegyei — már amelyekről tudok — csak másodlagos szerepet játszottak a szocialista fejlődés deformációiban. Én a „személyi kultusz" fogalmára azt mondom, hogy „fecseg a felszín, hallgat a mély". Másképpen fogalmazva: a választott alternatíva, amely nem jelentette a NEP „legjobb" meghaladását, eleve magában hordta a későbbi súlyos deformációk lehetőségét, akár Sztálin szándékai ellenére is. Valahogy úgy, ahogyan a mesében kiengedik a szellemet a palackból, de azután már nem tudják azt visszaparancsolni. A választott alternatíva is elkezdett önálló életet élni és olyan kauzális sorokat indított be, amelyeket rendkívül nehéz volt megszakítani. Én magam alapvetően nem tartom bűnösnek Sztálint — habár az volt — mert meggyőződésem szerint szubjektíve nem akarta azokat a borzalmakat, amelyeket elkövetett. Objektíve azonban Sztálin személye magában hordozott bizonyos predesztinációt a választott alternatíva irányában, az eltérő alternatívák kezelési módjában. (Itt arra gondolok, amit Lenin utolsó írásaiban Sztálinról mondott). Írásai, beszédei alapján ehhez még azt is érdemes hozzátenni, hogy elméleti érzéke mélyen alatta volt Leninének. (A szavakkal való szofisztikus zsonglőrködés, az érvelés időnkénti rendkívüli primitívsége, a Lenin-szövegek végletesen bántó kezelése stb.). Sztálin egyszerre volt tragikus és komikus történelmi személyiség, s sajnos egyben a szocialista társadalom időleges tragikomédiája is. Objektíve súlyos terheket vállalt magára s az a csodálatos, hogy nem roppont össze alatta.

Összefoglalva: A Sztálin által választott alternatíva szükségképpen elvezetett egy szélsőséges bürokratikus gazdasági centralizmushoz, egy erősen naturalisztikus jellegű és voluntarista gazdasági. számbavételi intézményrendszeren alapulva, s ez nem tette lehetővé az államigazgatási és önigazgatási elemek szükséges és lehetséges keverési arányát, a lehetséges legjobb kombinációt. Ismerve a rendkívüli nehézségeket, feltételezem, hogy ebben a kombinációban még akkor is dominált volna az államigazgatási hatalmi szerkezeti elem, ha elkerülik a legsúlyosabb deformációkat.

— Köszönöm az interjút!

H.

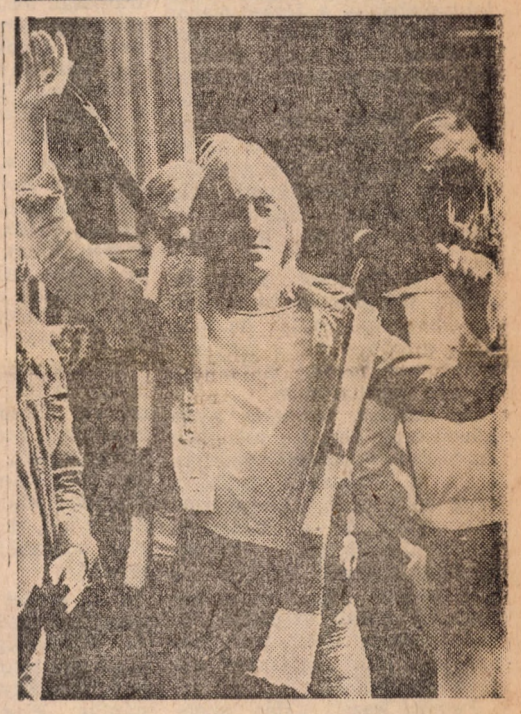

Az elmélettörténet nehézségei

(Folytatás a 2. oldalról)

magasra. Ebből következően ezekből ír elő magasabb óraszámot, kötelező gyakorlatot, több fordulós kollokviumot, s ezek a tanszékek népesek a többihez viszonyítva. Csakhogy nem törvényszerű, hogy mindenki statisztikát, könyvvitelt habzsol csupán, mert neki majd „arra lesz szüksége". Megfigyelhető — igaz még nem általános — az értelmiségivé válás igénye és törekvése a választott tárgyak és főleg önképzés alapján. A szaktárgyak mellett, de többnyire helyettük — mondván; az úgyis a munkahelyen derül majd ki, hogy mire lesz szükség, s az ott be is tanulható, politológiai, filozófiai stb. kurzusok azonban aligha várhatók egy vállalatnál. A jelenlegi helyzetben egy fakultációt legalábbis triviálisnak kell tekinteni. Ilyen döntés azonban sajnos aligha várható máról-holnapra. S addig maradnak a gondok: Az oktatóé, aki a dolog természetéből következően 300 diákot vizsgáztat egy szezonban, mert a tanszék létszáma annyi, amennyi. A másik oktatóé, aki fakultatív szemináriumot hirdet a tárgyból, de a jelenlegi óraterhelés mellett erre nem jár senki. A diáké, akinek azért mégsem mindegy, magasabb-e a jegye eggyel, vagy nem — ösztöndíja, munkavállalási engedélye múlik ezen, s ha megbukik oda az egy hét pihenő, a TNGY. Nem akarom azonban elhallgatni a tárgyat és vizsgáját ért kifogásokat sem. Hogy a harmadéves elmélettörténet sem könnyebb, ott mégis kevesebb a bukás. Hogy későn jelent meg a tankönyv, s hogy a felkészüléshez nem elegendő. Hogy a vélekedések szerint a tárgy két vizsgáztatója nem egyforma mércével osztályoz. Hogy a 3,00 alatti vizsganapátlagok — nem beszélve a 2,00 alattiakról, talán valóban túl alacsonyak.

Ha valaki leszigorlatozott pg-ből, de fogalma sincs a termelési árról, hányszor bukjon meg elmélettörténetből? S tényleg túlzott önbizalom-e a filozófia, a pg, a világgazdaságtan, stb. tárgyak ismeretében, az eddigi vizsgatapasztalatok alapján, egy szigorlattal spékelt vizsgaidőszakban négyöt napot hagyni az elméletörténetre?

Fontos és egymással összefüggő gondok. A képzés alapos átgondolása nélkül aligha rendezhetők megnyugtatóan.

M. G.

Munkásőrök a katedráról

Archív fotó: Erdei György, Gacsályi István, Benedeczky János, Mihalik István munkásőrként

Ma már kevesen tudják — különösen a hallgatók közül — hogy több mint 60 egyetemi oktató, dolgozó, majd később hallgató jelentkezett 1957-ben a munkásőrség szervezésekor. *„Kemény dolog volt ez akkor* — emlékezik *Kollarik Amália* az alapítók egyike, ma is az országos parancsnokság munkatársa. — *Éjszaka őrizni egy lőszerraktárat (57-ben!) nem volt éppen egy teadélután."* 1956. december 5-én született az MSZMP határozata a munkásőrségek felállításáról. Ezt követte 1957. februárjában egy elnöki tanácsi törvényerejű rendelet és indult meg a tényleges szervezés. Március elején pedig, már egy önálló szakasszal (több mint 30 ember) kapcsolódott be az egyetem a kerületi munkásőr zászlóaljba. *(„Lényegesen nagyobb szám ez, mint a többi egyetemé, ami nyilván fakadt az egyetem jellegéből, az oktatói összetételből, a munkásparaszt származásúak nagy arányából"* — jegyzi meg Kollarik Amália.)

— *Egészen pontosan a IV. század részei lettünk* — mondja *Klug Ferenc*, ma is a kerületi parancsnokság tagja. — *Dr. Kőműves Imre (ma hazánk ENSZ nagykövete) volt a szakaszparancsnok. Később alakult egy vegyes szakasz is, abban már nemcsak oktatók, hanem hallgatók és igen nagy számban kerületi munkások is voltak. Ennek lettem én a parancsnoka.*

Ebben az időben mégcsak párttagok lehettek munkásőrök. „A párt fegyveres testülete" — ez volt az alapvető jellemzője. Az újjá alakuló párt tagjainak többsége viszont általában jelentkezett munkásőrnek is, legalábbis a Közgázon ez így történt, ezért is magas a létszám. *„Nagy változások voltak akkor* — jegyzi meg Klug Ferenc — *szinte egyidőben zajlott a párt, a KISZ újjászervezése, a munkásőrség felállítása."*

Magát a szervezést a kerületi pártbizottság kezdeményezte, az ő felhívásukra ismertette az egyetemi pártbizottság az új fegyveres testület létrejöttét.

— *Annak a gárdának teljesen természetes volt, hogy jelentkezzen munkásőrnek* — mondja Kollarik Amália. — *Párttagok voltunk, és világos volt, hogy ha itt van ránk szükség, akkor megyünk. Emellett — bár erről nem beszéltünk, de volt egy ilyen is — ezzel is példát akartunk mutatni a hallgatóknak. Hogy lássák, hol a helyük. És hogy nemcsak azt mondjuk: MENJETEK jelentkezni, hanem azt, hogy GYERTEK munkásőrnek.*

— *Én a vegyes szakaszba kerültem,* — emlékezik viszsza *Mihalik István.* — *Együtt adtunk szolgálatot, együtt vettünk részt nemegyszer egésznapos kiképzésen a kerületi melósokkal. Hallatlanul sokat jelentett ez. Rengeteg átvitatkozott éjszakát, beszélgetést, értelmi és érzelmi benyomások sorát. Azt hiszem, mindannyian tanultunk egymástól, és mellesleg ez a szituáció is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy sikerüljön lefaragni valamit az egyetemmel, az egyetemen dolgozókkal, tanulókkal szemben érzett előítéletekből, netán ellenszenvből.*

Az első feladatok éjszakai járőrözésekből, őrségek adásából álltak.

— *Az emberek örültek, hogy vége a lövöldözésnek* — mondja Klug Ferenc —, *de azért persze még feszült volt a hangulat. Még sokan fenyegetőztek, sokan emlegették a „MUK"-ot („márciusban újra kezdjük"), vagy, hogy „majd az 1. éves évfordulón!"... És nekünk ilyen körülmények között mindenek előtt a nyugalmat, a rendet kellett biztosítanunk. Hogy megindulhon a termelés, az oktatás, hogy az emberek normálisan tudjanak munkába járni. Emellett nagyon vegyes összetételű volt a munkásőr századok többsége. Mi akkor nem néztük azt, hogy valaki sánta, vagy félszemű — elkötelezett legyen! Megtörtént az, hogy évek óta nem fogott fegyvert a kezébe, az automatafegyvereket pedig egyáltalán nem ismerte. Ugyanakkor az egyetemről jöttek többsége volt már katona. Akkoriban az egyetemisták nyaranta vonultak be szolgálatra, aztán az egyetemet még követte egy tiszti vizsga, és mint tartalékos tisztek szereltünk le. Érthető, ha a kiképzés során mi patronáltuk a fegyvert ritkán látott munkásokat. (Mindez együtt, a kiképzés, a szolgálat, a járőrözés, szinte minden héten igénybe vett minket. Persze csak munkaidő után, esténként.) Végül is ketten is szakaszparancsnokok lettünk, ezenkívül adott az egyetem három rajparancsnokot (közülük Forgács Tibor, Tóth Ferenc ma is az egyetemen vannak), egy szakaszparancsnok-helyettest, a rektori hivatal akkori titkára, Sásdi Imre pedig a zászlóaljtörzsbe is bekerült.*

Vajon milyen volt a reagálás az emberekben egy új egyenruhás, fegyveres testület láttán? Hogyan fogadták a munkásőröket házon belül, és egyetemen kívül?

— *Én akkor a Veres Pálné kollégiumban voltam nevelő tanár* — kezdi válaszát Mihalik István — *1957. tavaszán a hallgatók között még nagyon vegyes volt a hangulat, élt még igen sokféle nézet, gondolat. Abban azonban a jelentős többség egyetértett, hogy nem lehet már elfogadni a budapesti munkásbizottságok sztrájk-felhívásait, hogy értelmetlen a feszültség szítása, az anarchia. Ami a munkásőrökről alkotott véleményt illeti, nagy többségük azt hiszem egyszerűen tudomásul vette, hogy vagyunk, amolyan „se hideg, se meleg" álláspontón volt. Akadt persze aki szinpatizált, közülük többen beléptek később, és konkrétan egy kifejezetten ellenséges hangról tudok (lehet persze, hogy több is volt), de ezeknek nem volt igazán bázisuk. Az oktatói karon belül nem tudok róla, hogy bárki is ellenünk lett volna — nyíltan legalábbis nem hangoztatták. Nálunk a tanszéken biztos nem volt ilyen.*

Az események sodrára jellemző, hogy már féléve létezett, dolgozott a kerületi zászlóalj, amikor 1957. szeptember 21-én sor került a névadó és zászlóavató ünnepségre.

— *Budapesten minden ilyen avatás fontos része volt a konszolidációs folyamatnak* — mondja Mihalik István. — *Egy-egy ilyen ünnepség politikai demonstrációt is jelentett. A miénket a Fradi-pályán tartották, Marosán mondta a beszédet. És még ma is jó érzés visszagondolni rá, hogy megteltek a tribünök! Azt hiszem, igenis elfogadtak minket, fontos részei voltunk az akkori életnek.*

Az alapító tagok közül néhányan már meghaltak, többségük viszont még ma is az egyetemünkön dolgoznak, oktatnak. Kik is ők?

Barna Gyula, Bedő Gyula, Benedeczky János, Berend T. Iván, Bikics István, Erdei György, Fogaras István, Forgács Tibor, Gacsályi István, Gondi József, Gulyás József, Kalász Lajos, Klug Ferenc, Kolacsek András, Kollarik Amália, Kovács Géza, Kovács Károly, Köves András, Kreskay Ferenc, Kubik István, Megyeri Endre, Mihalik István, Polgár Sándor, Sásdi Imre, Szántai Kálmán, Szanyi Jenő, Szigeti Endre, Szuhay Miklós, Tóth Ferenc, Varga László.

f. gy.

Versország

HOVÁ FUTHATNÁL?

Három verseskönyv, a választásé, az életé, a vereségé.

Egyed Péter (1954.) verskötete: címében is egyetlen koncert; ív az öntudatlan szabadságtól a föld alatti, szó alatti gerillaléten át a választott szabadságig.

„Amikor magamhoz vettem a világ mai szentségeit: arcomat, képeket, szólamokat és jeleket — még egyszer és utoljára visszaemlékeztem arra a dalra" — kezdi szabadkozással egyik hangszerén a sok közül a

BÚCSÚKONCERT

(Kriterion, Bukarest, 1981.) komponistája. Arra a dalra, amikor „több patak zongorajátékából néha kivált a fák között forgolódó szél víg trombitája".

„Ma hasztalan bár, de kitartóan... ütemesen görnyedve az anyaföldtől a farkasbőr csillagokig, annak az egykori dalnak a cserepeit gyűjtögetem, noha nem tudom meg, mi maradt, vagy mi maradhat."

Mi maradhat a városban, ahol „nyitódnak, csukódnak a város kapui és a magnóliák, az ablakszemek: tudni? nem tudni? Mit *visz* a holnap... a te szemed is nyílik, csukódik: mit *visz* a holnap". Hiszen *itt* éget a kérdés: „génjeid jók-e Európa térképére". *Itt* „leggyöngébb pillantásod sínek fűzik fel szélkakasok léptékére". *Ebből* a városból „hol vannak azok a villamosok, a sárgák, vörös színűek, a barikádszívűek — a József piacon az utolsó favillamos lángol, valahogy itt maradt Európából, oldalán golyóütötte sebekből pattog ki a festék". Helyette viszont *van*, „kedves Tanár Elvtárs, itt van az új, gondtalan alumínium gondola, kimegy a líceumkombinátig, hol készülnek a kis szakemberek, az ügyesek, a csendesek".

Ez a koncert helyszíne. „Nem segíthetünk már semmi kabalával, csak ha több utat, s több kezet, s fegyverszerű emlékezetet képzelünk újra e gerillalétben."

A koncert legszebb része következik: áhítatos csöndben Az utolsó szó szonettkoszorúja. Mert a farkasbőr csillagok alatt elérkeznek, „utolsó szavak érkeznek a kimondás előtti állomásra.... Halványulnak egykori világok" s nem marad más, mint „keresd: mi maradt az utolsó szavad parazsa alatt", nem marad más, mint „újjászületni a volt szavakból".

Felnőtt leszel. „Hát engedelmes kell légy ezentúl, s kiszolgáltatott, erre minden szóban lelj elég okot."

És kérdezheted: „Mitől lesz a lakosságból társadalom?" Hiszen „csendben alszik a lakosság, nem zörrennek az ablakok." Őröl „a most: óriásak a léptei, szárnyát szegik térnek, időnek".

És mégis: „Úgy vélem, állt a mikrofon elé Bert Ruyter, hogy a szabadság, mint az ország, szarkalábakként ott van az arcokon." „A szabadság... *indok*, hogy mint a mindenkori ösztön megállsz te is a perc keresztjén, ha kell; s ha inog a léted, hívod őseidet, unokáidat, akik eldöntötték, s eldöntik — nem helyetted, de te a nevükben és értük —, hogy mit lehet, mit kell, s mit szabad..., hogy ne beszéljenek össze senkivel maguk ellen, *legyenek* és *jelentsenek*."

„Ilyen koncertet kívánok magunknak is, most és mindörökké" — búcsúzik a komponista. — Ilyen koncerteket.

Varga Imre (1950) versei egy élettere határait keresőtágító ember útját tükrözik.

„A tudós, kalmár, fejedelem szólt: Csatlakozzatok! Hagyjátok a Nőt, az Enterpét, Kalliopét vagy kicsodát, gyertek velünk, jöjjetek fogható célok után. Elcsábultak sokan... Akik követtük őt, kísértük a Nőt... megyünk, elmaradoznak várak, piacok, akadémiák."

„A nő követése", végig a

BOSZORKÁNYSZOMBAT

(Madách, Pozsony 1981.) százhatvan oldalán, a nő követése egyenetlen úton.

Az út. Hol, „fönntartani magam, elég egy apró szalmaszál, elég a szalmaszál szó maga".

Út az eredetekhez. „Futsz, iramosan történelem előtti önmagadig, fénylik, fénylik az arcod." Eredetének: „Elindultak néhányan férfiaink, jajaj, elindultak. Egy szép házhoz érkeztek férfiaink, jajaj, egy szép házhoz... A házba ők belopakodtak, jajaj, belopakodtak a férfiak. Látták az ízes étkekkel megrakott sok asztalt, látták... Otthonunkat, asszonyunkat, s a Nagy Erdőt elfeledték, jajaj, elfeledték... A házunkat elfeledték, beszédünket elfeledték, jajaj, elfeledték, jajaj, a férifak."

Eredetének. A szó eredete, magaviseleteink eredete. A medve: „álmom elkerül, vackom körül borjú nagy kutyák, kifent kések, halálom tervelik". És megint a medve: „Kimegyek odúmból tavasznak idején héj, ti vadászok, kimegyek odúmból álmoknak mézével!"

S az eredet nyomán: út a szabadba. Gyerekkorodba. Petőfi szelleméig. Rousseau és Kazinczy toronyépítéséhez. A görögökig. Egyenetlen út. A nő után is: „Pirkad. Az ablaküvegről arcod fénye vetül az ágyra. Tudnál-e *olyan* bonyolultan szeretni?" „Hogy lehet, édes egy fiam, hogy ölembe vegyelek, hogy ölembe vegyelek téged, téged, ki betöltöd mind az egeket."

Az út. Út az időben: „Eltelt a könnyebbik rész, hogy csak éltem. Íme, most az erdő falához értem: idegenként bámulom magam." A könnyebbik rész után, amikor „lám csak a kérdések szaporodnak... Rajtuk fityeg a hold, rájuk aggatva a gyermekkori képek". Mi vár? Egyik legszebb verse, a Második elégia szerint: *„A vágy* fonákról mutatja magát: *gyáva*. A rímszók is csillapultak: agy — és ágy — kihült: a lepedőráncokban, s agykérgem barázdáiban morzsa, hamu, szótörmelék. Végtelenség, belsőmben is, egy-egy ideges szúrás csupán, s itt-ott tompa fájdalom bontja meg az örökkévaló rendet. S fájdalmamra odakünn — távoli asszonánc — hold a csillag összerándul."

Igen, elmaradoznak várak, piacok, akadémiák. „A körből kitörtem. Biztos, *tudott* zártság helyett hatalmas fényes odvak, holdas terek fölöttem. Járok tántorogva, s azt kell néznem váltig, az ég falain is salétrom virágzik."

Baka István (1948.) verseiben egy ember, egy nemzedék, egy nép magánéleti és közéleti vereségei tükröződnek.

„Azt hittük, hogy a dzsungelek szobánkban folytatódnak, hol partizánmód rejtezik, s szép tervet sző a holnap. De — míg kirakatok jegére dermedtek rá a városok — otthonunk búvóhely-homálya megszelídült, s hozzánk szokott. S éjszaka, míg a székre tett ruhákban megköt a sötétség, álmunkban már megvásárolható formákba öltözik a szépség. Azt hittük, hogy a dzsungelek szobánkban folytatódnak, s most rettegünk, gerillaként hová rejtőzhet még a holnap." Előző kötetében a költő így zárja le a korszakot, melyben megölik — benne — Che-t, melyben lehullanak a legendák.

„Azt hittük, sorsunk szálait jövendővé szövi e kor" — folytatja új könyvében, a

TŰZBE VETETT EVANGÉLIUM

című (Szépirodalmi, 1981.), ezúttal már Vörösmartyról szólva. „Harcolni? Itt?" — kérdezi letörten, hiszen a választás csupán: „Szétporladunk, vagy eljutunk a zsarnok szívébe."

Azt hittük... De közbeszól a magánéleti tragédia. „Dominó ez az éj, e csillagpöttyös fekete csontlapok: holt fiam játéka, mit Isten asztalán szép sorba rakott. Testünk elbukott forradalma, vérízű lett minden falat: törékeny nyakcsigolyád roppan guillotine-fogsorunk alatt."

Azt hittük... Csak közben „megszállják az eget szürke, egyenkabátos fellegek". Megszállják Európa fölött, hol „Isten és Sátán kártyáznak az őszi táj asztalán. Isten veszít, s fizet. Lerogyó szarvast, felbukó nyulat. S jönnek a vadászok, puskacsőtorkolat szemük is."

Búvóhely? Itt? Hiszen csak „állok, mint céllövöldében az átlőtt papírfigura, hallgatok ringlispilzenét, előttem sörhab a hóbuckás téli táj, álmodozom papírrózsák között, míg serényen töltenek, céloznak rám a legények".

És mégis: „Ver még a szívem, patkók csattognak bennem, hóviharral küszködik egy lovas. Hová fut? Milyen üzenet bízatott reá? Talán megérteni e kort, e tájat, hol „aszszonyaink párnára, ingre mentik a szűkülő hazát."

Megérteni s megélni. Kiszállni a ránk kényszerített játékokból. „Katonád voltam, kiállok a sorból, letépem a vállaimról a Napot, a Holdat, sorakozzék fel a kivégzőosztag, szememen fehér kendő: behavazott ország, holtomban is letéphetetlen."

Kiszállni a ránk kényszerített játékból, de belépni a vállalt sorsba, ahol „a messzeségből csizmák döngenek, tágul a táj, s szűkül, uj, s uj menetre fordul a körhinta, kiséri cigánybanda és katonazene, Rákóczi-induló, Radetzky-mars, és Száz forintnak ötven a fele, s paták szikráznak, csizmák döngenek, lovas árnyalakok a ködben, forog a hinta, tart tovább a búcsú, körvadászat papírmasé lovon, úri vadászat, nincsen kezdete, úri vadászat, vége nincs soha", hiszen „hová futhatnál, virradat vada, hová futhatnál, vadnyúl, szarvas, őz".

Hová futhatnál?

B. Kiss Tamás

Napfivér, Holdnővér

Egyetlen plakát sem hirdette, mégis, *már jó ideje vetíti telt házzal a Filmmúzeum*, az 1972-ben készült Napfivér, Holdnővér című filmet. A cím önmagában értelmetlen és csak a beavatottak tudják, hogy *Assziszi Szent Ferencről* szól. Ez a különös szent, nemcsak a környezetében lévő embereket, hanem az állatokat, sőt a tárgyakat is megszemélyesítette. Így aztán mindenkit és mindent fivérének vagy nővérének nevezett. A furcsa szokás kulcsa: Ferenc korlátlan hite. Eszerint *a világon minden dolog Istent tükrözi. Mivel pedig minden dolognak egy az alkotója, azért lett számára minden dolog testvér.*

A rövid címmagyarázat után, térjünk vissza a filmhez. Ferencet megjeleníteni nagyon nehéz feladat. *Életével történészek teológusok egész hada foglalkozott* már, de a témát mégsem tudták kimeríteni. Volt, aki Isten lovagjának nevezte, mások „lelki nemes", illetve „kis szegényke" jelzővel illették. Sokak szerint *ő a legtermészetesebb szent. A rendező Franco Zeffirelli Ference az említett tulajdonságok mindegyikével rendelkezik.* Igazi szuperman de a legjobb értelemben véve. Kedvessége, emberszeretete, szerénysége, teszi őt rokonszenvessé. Ezeket a tulajdonságokat persze nem kapta ingyen. Lassú, buktatókkal teli belső fejlődés tette őt ilyenné. Ezt az utat mutatja be a film. Maga *a történet egyszerű és szép, sőt túl szép. Olyan, mint egy mese.* De a történészek bebizonyították, hogy mégsem az. Megtörtént minden, ami a filmen látszik.

Az első képsor *a hadjáratból hazatért teljesen kimerült Ferencet mutatja.* A magas lázban fekvő beteg álmaiból ismerkedünk meg korábbi életével. Francesco Bernadotte (ez polgári neve) egy dúsgazdag assziszi posztókereskedő fia. Az ifjú a gazdagok vidám, kényelmes életét élte, egészen az említett hadjáratig. A háborúba atyja kényszerítette, hogy nemességet szerezzen a gazdag polgárcsaládnak. A harctérről betegen tért vissza Ferenc. *Betegségéből felgyógyulva teljesen és tökéletesen újjászületett.* A változás oka a filmben sem derült ki egyértelműen. Ezért nem hibáztatható Zeffirelli. A cselekedetek mozgatórugói ismeretlenek, mivel a tudatalatti szférában vannak.

Az újjászületett Ferenc mindent másképp kezdett látni. Kétségbeesett és sírvafakadt apja gazdagsága és szolgái nincstelensége láttán. És mindezt érzelgősség és hatásvadász fogások nélkül mutatja be a rendező. A főhősben valószínűleg apja posztófestő műhelyében látottak érlelik meg a nagy gondolatot. Meg kell változtatni a világot. Egyelőre azonban nem tudja hogyan. Kezdetben ösztönösen cselekszik. *Ingyen osztogatja szét az apa vagyont érő szöveteit, miközben a szegénység gyönyörűségéről és a földi javak romlandóságáról prédikál.* Az apa természetesen borzasztó haragra gerjed. Elveri, majd az egész város szeme láttára kitagadja fiát. Ferenc azonban boldog. Örömmel cseréli fel gyönyörű égszínkék ruháját, a koldusok durva, szürke csuhájára. Ferenc ekkor véglegesen a szegénység, illetve a szegények mellé áll, de nem a gazdagok ellenében. *Mégis forradalmár volt, de a maga módján, a* szeretet erejével akarta jobbá tenni a világot. Bárgyú volt? Naiv? Nem, csak egyszerűen a hit világában élt. Az ő értékrendjének csúcsán a másokért levés eszméje áll. Ezért gyógyított bélpoklosokat, sőt leprásokat is. Ezeknél a jeleneteknél a film szinte bántóan naturalista, és az élénk színek csak fokozzák a hatást. A vászonra csak pillantásokat merünk vetni.

Ferencet nem értette meg kora. Bolondnak tartották. *Bolondnak tartanák most is. Pedig emberszeretete, másokért élése lenyűgöző.* Követni azonban nem tudnánk őt. Úgy látszik, ez az élet szomorú dialektikája.

Ferenc mégse marad teljesen egyedül. Hamarosan hatan lesznek. Majd csatlakozik hozzájuk a főhős korábbi csodálója Klára, aki később maga is szent lesz. Assziszi gazdag polgárai ekkor félni kezdenek tőlük. Ferencben lázító néptribünt látnak és megpróbálják felszámolni mozgalmukat. Ezért gyújtották fel azt a kis templomot, melyet Ferenc társaival romjaiból épített újjá. A szent azonban nem tört meg, csak azt kérdezgette magában, miért-miért? És most azt várnánk, hogy a kis csapat Valdesi Péter módjára a város és az egész egyház ellen fordul. De Ferenc nem ezt teszi. Rómába megy, hogy a pápa áldását kérje munkájára. A film csúcspontja kétségtelenül a pápa és Ferenc találkozása. *A bíborosok és fegyvereseik aranytól vakító öltözete és Ferencék rongyszerű csuhája, két világot jelképez.* A szakadékot a ferencesekre adott áldásával maga a pápa hidalja át. Harmadik Ince megszemélyesítése azonban nem hiteles. A történelem a legnagyobb pápának nevezi, míg itt egy szánalomra méltó aggastyán.

A film majdnem kétórás, de sokkal rövidebbnek tűnik. Állandóan figyelni kell, hiszen minden jelenet izgalmas. A rendezés és az operatőri munka annyira ó, hogy külön figyelemfelkeltő zenére nem is lenne szükség. Donovan dalai nagyon szépek, de nem illenek a középkori környezetbe.

A rendező témaválasztása kitűnő, mert aktuális. *Ferenc embertársai iránt érzett felelőssége ma hiánycikkszámba menő tulajdonság.* A jelenkor túlzottan tárgyra orientált. Az ember, vagyis a személyes érték súlya egyre csökken. Ez azonban nem szükségszerű folyamat. Korunk problémáinak átélésére épp Ferenc emberközpontú gondolkodásából és cselekedeteiből kaphatunk indíttatást.

Stark Tamás

Helyszíni tudósítás egy Rolling Stones-koncertről

Hét óra 30-kor a függöny felment és a viszonylagos csendnek vége szakadt. Elkezdődött a sikítás, mely kis híján felrepesztette a dobhártyákat. Másodperceken belül öngyújtók ezrei lobbantak fel a sötétben és a stadion egyszerre zarándokhellyé vált.

„A Rolling Stones" — kiabálta Bill Graham, a San Francisco-i impresszárió és a csoda működésbe lépett. Mick Jagger előugrott a semmiből, miközben az együttes már a híres „Under My Thumb" című számot játszotta. A 75 ezer rajongó válasza fülsiketítő volt. A földszinti tömeg hullámokban hömpölygött a szinpad felé.

A színhely Seattle, Kingdome Stadion. Időpont: 1981. október 15., a Rolling Stones amerikai turnéjának 5 állomása. A Csendes-óceán partján fekvő város napok óta lázban égett. A két előadásra szánt 75-75 000 jegy már régen elfogyott. Hálás lehetek barátaimnak, hogy a koncert délutánján mégis elővarázsoltak valahonnan egyet.

A világ harmadik legnagyobb fedett stadionja már csak méretei miatt is megdöbbentő látványt nyújtott. A kör alakú aréna kupolája alatt évek óta nem gyült össze ennyi ember. Sokan „Rolling Stones, Rolling Stones" kiáltással léptek be valamelyik szint kapuján, de amikor körülnéztek torkukon akadt a szó. Magukat látva ilyen tömegben, pillantást vetve a földszinten nyüzsgő hangyabolyra, a futballpálya szélességű színpadra, a gigantikus fénynyalábokra megmeredtek egy másodpercre.

A közönség életkora 13 és 30 között váltakozott. A koncert nemcsak zenei eseménynek számított. Egy letűnt kor éledt fel ismét, de nem a nosztalgia hátán, hanem megújhodva. Volt aki már 10 éve nem ült rock-koncerten, de a Rolling Stonesnak nem tudott ellenállni. Megjelenésben a skála minden pontja képviseltette magát: a szinte rongyos, kábítószerszagú, a 60-as évekből itt felejtődött hippi és a nem kis számú öltönyös-nyakkendős — szoknyás-kosztümös pár egyaránt.

A szinteket összekötő folyosókon Rolling Stones-trikókat árultak. A kb. $ 8 önköltségű holmit $ 10-ért vette a tömeg. Az egyik hátán az USA térképe az angol zászló színeire mázolva, a másikon „The Rolling Stones American Tour" az időpontokkal és a fellépések színhelyeivel, keresztbe átírva „Sold out" — Minden jegy elkelt" — szerepelt.

A koncertjegy eredeti ára $ 16.50 volt. Előző délután $ 40-50-ért árultak jegyeket a Kingdome környékén.

Mivel a 60 és 90 méter magasságban kezdődő szintekről az együttes törpének tűnhetett a hatalmas színpadon, egy óriási eredményjelző tábla vetítővászonként működött. A 60 méteres szinten a közönség feje felett 20 méterenként színes monitorokat helyeztek el, melyek még jobb minőségben mutatták az elektronikus vásznon megjelenő képet. A látvány határozottan lenyűgöző volt.

A színpad hajszálvékony és ritka acélszerkezetből készült, akik mögötte ültek szokatlan szögből, de teljes mértékben élvezhették a showt. A színpad hossza mintegy 30 méter lehetett, de a két szélén amolyan futófolyosóként folytatódott 30-30 méter hosszan. Mögötte egy hatalmas vásznon absztrakt festmények feszültek, melyek a hangfalakat takarták. A színpad mellett 12-12 hangfalat állítottak fel, mindegyik szélessége 1,5 métert, magassága 40 métert tett ki. A hangerővel enyhén szólva nem volt semmi baj. A két előzenekar, a kaliforniai Greg Kihn Band és a J. Geils Band már jó minőségű zenét játszottak. Aztán a Rolling Stones magáévá tette Seattle-t.

Mick Jagger, aki már 38 éves, de még mindig sikerült megőriznie szinte vézna, tinédzseres külsejét, a kezdő Under My Thumb-tól a két órával későbbi „Satisfaction"-ig egyfolytában táncolt, ugrált, rohangált, üvöltött, grimaszolt, tornagyakorlatokat végzett. Mikrofonja (és az együttes gitárjai) zsinór nélkül is működtek így a színpad egyik végétől a másikig való 90 méteres rohangászást nem akadályozta semmi.

Jagger minden percét élvezte az előadásnak. Szeme és fogai szikráztak és néhány perccel a kezdés után már ömlött róla a víz. A koncert második felében megszabadult utolsó trikójától is, a tömeget az örömérzés netovábbjába rántva.

„Seattle how are you?" („Seattle hogy vagy?") — kérdezte Jagger, majd bejelentette az újabb Rolling Stones klasszikust: „Let's spend the night together". A hangzavar alighanem volt fokozható; a 75 ezer éneklő torok túlkiabálta Jagger mikrofonját.

Keith Richards, a gitáros átengedte a terepet Mick Jaggernek, aki élt is az önmutogatás minden lehetőségével. Emellett Keith Richards tudása sem maradt észrevétlen.

A koncert utolsó harmadában Jagger felgyújtatta a fényszórókat, hogy jobban láthassa a tömeget. Két rohanás között keményen a szemekbe nézett, majd kiállt a színpad legszélére: „Olyan gyönyörűek vagytok — mondta —, hogy lemegyek és megeszlek titeket."

Miután az együttes végigjátszotta az összes szóbajöhető régi és új Rolling Stones slágert, a „Jumping Jack Flash" éneklése közben Jagger beszállt egy csereszny eszedő daruskocsi kosarába és az ágaskodó kezek felett szánkázta be az aréna légterét. A tömeg szinte megőrült odalent.

A koncertnek szinte egyik pillanatról a másikra vége lett. A közönség alig ocsúdott fel, a fiúk már eltűntek. A tüntetés hatására ráadás következett, majd a már hetedik órája a stadionban tartózkodó, alighanem holtfáradt tömeg hagyta elmenni az együttest.

John Bart szerint — aki a Rolling Stones amerikai turnéjának producere —, a műsor olyan simán ment, hogy neki szinte semmi dolga nem akadt. „Ők a legfelnőttebb, a legjobban együtt dolgozó társaság, akikhez valaha is közöm volt" — mondta.

Simonyi Tamás

Megjegyzések a KISZ munkabizottsága képzéskorszerűsítési koncepciójához

Elöljáróban megjegyzem, magam is azt gondolom, hogy oktatásunk rendszere több lényeges vonatkozásban elmarad a társadalmunk által támasztott követelményektől, s így az több tekintetben lényeges továbbfejlesztésre, korszerűsítésre szorul. Szerintem sem az a kérdés tehát, hogy kell-e „józan radikalista" reform vagy sem, hanem, hogy az *milyen legyen.* (Olyan álláspont egyébként a parlamenten nem is szerepelt, amelyik a jelenlegin nem kíván változtatni. Olyan vélemények viszont elhangzottak, amelyek a szóban forgó előterjesztés alapvonalaival egyet nem értőket reformellenesnek, a kibontakozást gátlóknak próbálta feltüntetni.)

A másik megjegyzésem az, hogy a szóban forgó előterjesztés több helyes tendenciát kíván érvényre juttatni, amivel messzemenően egyet kell érteni és a realitásoknak megfelelően érvényesíteni kell. Ilyennek tartom: az egyetem viszonylagos önállóságának növelését, az egyetemi szocialista tartalmú demokratikus centralizmuson belül a demokratizmus (de a centralizmus) elem, a hallgatói és oktatói képviselet továbbfejlesztését, a képzés és tanulás színvonalának emelését, azt, hogy felkészültebb, önállóbb, vállalkozóbb, nagyobb felelősséggel párosuló alkotóbb szellemű közgazdászokat kell képeznünk, hogy főleg eredeti tudományos marxista művekből és ne jegyzetekből, tankönyvekből tanítsunk és tanuljanak, hogy csökkentsük a kötelező rész arányát és növeljük az alternativitást, hogy alaposabban, eredetiben is tanulmányozzák a polgári felfogásokat; adjunk nagyobb teret az intenzívebb oktatási és számonkérési formának, megfelelő gyakorlati képzést vezessünk be; az anyagi érdekeltségi rendszert is módosítsuk mind a hallgatóknál, mind a tanároknál, hogy az javítsa a hallgatók anyagi helyzetét és valóban ösztönözzön a jó oktató-nevelő és tanulmányi munkára. Ebben az értelemben helyeslem a teljesítményelv hangsúlyozását is. A javaslatnak ezek a vonatkozásai egyébként egybeesnek a Politikai Bizottság felsőoktatás továbbfejlesztésére vonatkozó legutóbbi állásfoglalásával is.

A koncepció politikai és ideológiai alapállásában azonban több lényeges ponton olyan megfogalmazás van (illetve megfogalmazás hiányzik), ami határozatlanná, több értelművé teszi azt, vagy inkább liberális, radikális polgári, kispolgári demokratizmust, mint következetes szocialista, kommunista, marxista—leninista szellemet fejez ki. (Különös figyelemre kötelez az ilyen vonatkozások fogalmazásainak elemzése, mivel a korábbi 1—2 évben itt, a Közgazdász hasábjain is többek kifejtettek és támogattak egy olyan álláspontot, amely a munkáshatalommal szemben, valamenynyi különböző társadalmi rétegérdek plurális hatalmát hirdette meg demokráciánk, társadalmi-politikai rendszerünk továbbfejlesztésének irányaként.)

A továbbiakban az utóbbi kérdéskörből említenék meg néhányat.

1 Az egyik *társadalmunk jelen* és *jövőbeni* állapotának értékelésével kapcsolatos. A szóban forgó koncepció szerzői leszögezik, hogy a felsőoktatás reformja összefüggésben áll társadalmunk jelenlegi és jövőbeni állapotával, ami igaz is. Arra azonban, hogy *milyen* lesz ez a jövő, azt válaszolják, hogy „kereslet-vezérelte gazdaság"-on alapul; széleskörűen demokratizált, decentralizált, a társadalmi szükségleteket döntően az egyének piaci viszonyaira, helyzetére alapozza. Politikai intézményrendszerünk is jelentős változáson megy keresztül, amelyet „arra az értelmiségre kell majd építeni, amely a ma egyetemein tanulja és gyakorolja a demokráciát."

Az derül ki ebből, hogy társadalmunk a nagyobb fokú társadalmasítás, a köztulajdon és a tervszerűség magasabb és rugalmasabb foka, és *az ezzel összefüggő* kiteljesedettebb szocialista demokrácia felé fog fejlődni, amelyben egészen a kommunizmus megvalósulásáig a munkásosztály, a munkásállam és a marxista—leninista párt vezető szerepe érvényesül? Kiderül-e a „Periszpók" politikai-ideológiai koncepciójából, hogyha szükséges a vállalkozás, beleértve a kis- és magánvállalkozásokat is, a piaci mechanizmusok, az önigazgatási, decentralizált mechanizmusok fejlesztése a kifejletlen szocializmusban, ez nem ellentétes a fentiekkel, de nem is lehet olyan, ami *átbillenti* gazdaságunkat piaci, kereslet-kínálat vezérelte gazdasággá? Vagy ha fennáll ez a veszély, harcolni kell ellene?

Nem ez derül ki a „Periszpók" szövegéből, pedig — mint ismeretes — ez megvitatott és elfogadott 15—20 éves társadalomfejlesztési koncepciónk lényege, vonala, amely — (ha ma abban a vállalkozási, a piaci mechanizmusok szerepének növelése nagyobb szerepet is kap, és minden valószínűség szerint hosszabb időre szóló lesz, mint akkor gondoltuk) —, lényegében, fő irányában ma is helyes. Az előterjesztésből nem ez, hanem egy ezzel ellentétes piac-, értelmiség- és decentralizáló *centrikus* társadalmi jövőkép bontakozik ki, gondosan kerülve a szocializmus, a kommunizmus, a munkásosztály, a széles dolgozó tömegek, a munkásállam, a kommunista párt, de még a KISZ megemlítését is. Ezek után nagyon nehezen lehet arra gondolni, hogy „a politikai intézményrendszer jelentős változásának szükségessége" e nem szereplő tényezők befolyásának tényleges erősítését kívánják az anyag szerzői segíteni.

Továbbá. Az anyag szerzőinek — ha másból nem, tanulmányaikból — tudniok kell, hogy a marxizmus—leninizmus szerint osztálytársadalmakban, s így a szocializmusban sincs általában vett demokrácia. Mégis így használják írásukban. Azt is tudniok kell, hogy a politikában a „hatékonyság", „humánum", „tolerancia", „kompromisszumkészség", így elvontan vagy értelmetlen vagy valamilyen más alapú hatékonyságot, toleranciát, kompromisszumkészséget kíván homályban hagyni. Itt mindig meg kell mondani, kik, mik felé kell, lehet toleránsak, kompromisszumra hajlónak lenni, kinek, meddig és mely érdekekkel, ill. törekvésekkel nem. E tekintetben az anyag szerzői nem igazítják el az olvasót.

2 A másik kérdés, amit érintenék az, hogy *milyen embert, milyen értelmiségit, milyen közgazdászt tart szükségesnek képezni a javaslat.*

Az anyag szerint mindenekelőtt olyat, amely mindent elsősorban maga, mint egyén, mint szabad, önválasztó individum felől közelít meg. A társadalom feladata ilyen egyének kialakítása, amelyek azután egy stabilabb, önfenntartó konszenzust, s ezzel nagyobb dinamizmusú gazdaságot és társadalmat lesznek képesek kialakítani. Erre a képzett, értelmes, szabad döntéseit és tevékenységét saját érdekeire alapozó egyénre kell építeni a harmonikusabb, igazán emberi, állandóan nagyobb teljesítményt, humánumot, egyenlőséget, szabadságot biztosító társadalmat. Hallgatóinknak itt megint tudni kellene —, hogy ez az elgondolás szóról szóra a haladó, demokratikus, sőt, akkor forradalmi felvilágosult *polgárság* társadalomfelfogásának egyik alappillére.

Az anyag persze beszél a kialakítandó ember közösségi alkotó készségéről is, de e tekintetben sincs szó arról, hogy ez milyen közösség, szocialista lenne-e vagy sem. Beszél felelősségről, csak azt nem mondja meg, hogy mi iránti felelősséget, elkötelezettséget ért rajta. Azaz: arról nincs szó, hogy szocialista közösségben élő és alkotó szocialista embert kell képezni, aki a szocializmus tovább építése és a kommunizmus irányába dinamikusabban fejlődő, fejlesztendő társadalom irányába legyen felelősen elkötelezett.

A további kérdés: milyen világnézeti, politikai, szakmai alapon álló *közgazdászokat* kell képezni? — Az anyag előterjesztői szerint olyanokat, akiket mindenekelőtt Samuelson vezet be a közgazdaságtan alapjaiba. Tehát nem Marx, Engels és Lenin. Nem hiszem, hogy a koncepció szerzői ne tudnák, hogy nincs semleges közgazdaságtan. Samuelsoné sem az. És nyilván azt is tudják, hogy egy féléves bevezető nemcsak szakmai, de szakmai-politikai-ideológiai szemléletet, vonalvezetést, beállítódást is ad. Igaz, nemcsak Samuelsont, hanem Marx Tőkéjét is mindenkinek tanulnia kellene. Ez azonban a legjobb esetben is azt jelentené, hogy egyetemi oktatásunk vezetése nem a marxista—leninista szellemű közgadaságtudományok szellemében való oktatás mellett kötelezné el magát (így oktatva „Samuelsont", Marxot, és minden polgári közgazdasági irányzatot), hanem csak amellett, hogy lehetőséget nyújt a hallgatóknak arra, hogy Marxot, a marxista—leninista szellemet *is* választhatják.

Félreértem, vagy talán félre is magyarázom a koncepció szerzői által leírtakat?

Lehet, de egy biztos. Mindenütt a közgazdasági iskolák „áttekintéséről", „bemutatásá"-ról, „tanulmányozásá"-ról esik szó Marxszal és Leninnel kapcsolatban is. Egyetlen egyszer sem írnak arról, hogy a marxista—leninista közgazdaságtan szemléletét, szellemét, módszerét akarják *magukévá tenni, nem is említik annak meggyőző elfogadtatását* és elfogadását, s azt sem, hogy a polgárokat is ezen az alapon ismerjük meg és értékeljük alaposabban. Azt már csak éppen megemlítem, hogy Lenin közgazdasági munkássága, amely jobban, konkrétabban kapcsolódik a mához, mind a monopolkapitalizmus, mind a szocializmus esetében, nem is szerepel mindenki számára kötelező közgazdasági áttekintésként sem, vagy csak úgy, mint egy Lange, Brus és Bauer Tamás között. *Ezekből,* a mai körülmények között (pluralista-vita, Lenin állam, demokrácia és imperializmus elméletének elvitatása idején) lehetetlen levonni azt a következtetést, hogy az anyag szerzői a felkészültebb, kreatívabb közgazdászokat *marxista—leninista alapállású,* alapszemléletű közgazdászokként képzelik el.

Még külön egy-két szó az ún. ideológiai tárgyakra vonatkozó javaslatról. Nem tudom, hogy a tudományos szocializmus miért nincs ezek között egyáltalán említve sem. (Szerintem ezt se a politológia, sem a szociológia keretébe nem lehet besorolni.) Pedig egy jól felfogott és színvonalasan oktatott tudományos szocializmus nélkül lehetetlen a szocializmus, kommunizmus iránt elkötelezett értelmiségiek képzése. De lehetetlen a közgazdasági elméletet a szocializmus építésének gyakorlatára alkalmazni akaró marxista, szocialista közgazdasági szakember képzése is.

A filozófia közgazdaságtani szerepéről, sajnálom, hogy itt külön is írni kell. Aki Marx Tőkéjébe beleolvasott, vagy akár csak egy-két fő elő- vagy utószavát olvasta, tudja, hogy komoly gazdaságtani kutatás nincs, lehetetlen filozófia nélkül. Nemcsak politológia, de a materializmus, a dialektika, az ismeretelmélet legalapvetőbb kérdéseinek beható kutatása, ismerete és alkalmazása nélkül sem. Az érzékfeletti objektivitás, a munka mint a természeti anyag átalakítása, a dolog, a dologi fetisizáció, a mennyiség-minőségi mérték problémáinak jó megértése nélkül nem lehet megérteni az árut, a pénzt, a munkát stb. Alkotó közgazdászokat akarunk? Tudományos szinten tanuló, elemző marxista közgazdászokat az egész marxista filozófia ismerete nélkül? Lenin ehhez még azt is hozzátette: Nem érthető meg Marx Tőkéje Hegel, a hegeli dialektika nélkül sem.

E tekintetben maga Marx, Lenin vagy talán az anyag szerzői tévednek? Én az utóbbiakra gondolok.

3 *Finanszírozási rendszerhez és ezzel összefüggésben a tanár-diák viszonyhoz.*

Az előterjesztés a hallgatók felnőttségére, a képzés során bennük majdan magasabb érték létrehozására alkalmas képességek kialakulására, a szülőktől való minél nagyobb függetlenedés biztosítására, s arra hivatkozva, hogy az egész oktatást a piaci mechanizmusok adok-veszek, tanár-diák közötti alkura lehessen építeni —, azt javasolja, hogy kapjanak a hallgatók egy önálló egzisztencia megteremtéséhez szükséges akkora hitelt, amelyet a felvevő egész élete folyamán reálisan visszafizetni képes.

Azt gondolom, hogy ez az elképzelés se nem reális, se nem helyes. Szocialista társadalmunk igen nagy részben eddig is magára vállalja a felsőfokú képzés költségeit. Tandíjfizetés alig van, a hallgatók nagy része kap ösztöndíjat. Az alacsony jövedelmű szülők gyerekeinek a minimális megélhetési költségeit is viseli.

A szocializmus elosztási rendszere elvileg a végzett munka mennyiségén és minőségén alapul. Nem alapvetően a majdan esetleg végzendőén, hanem döntően *már elvégezettén.* Tehát a javaslat az, hogy a felnőtt, de főleg a leendő értelmiségi fiatalok esetében ettől térjünk el.

A kérdés másik oldala: Miért csak az ő esetükben? Hány munkás, és egyéb alkalmazotti körben dolgozó felnőtt fiatal van, aki keresetéből hosszú ideig nem tud önálló egzisztenciát teremteni? Sok. Valószínű több mint az összes egyetemi-főiskolai hallgató. Ők — akik már adtak is a társadalomnak valamit és jórészt már bizonyították is, hogy mire képesek — miért nem lennének jogosultak erre?

Azután. Nyilván arról szó sem lehet, hogy belátható időn belül mindenki tanácsi lakást kapjon. Tehát legalább 1 millió forintot kellene adni minden egyes hallgatónak, hogy lakást szerezhessen, azt felszerelhesse, családot alapíthasson és családjával egyetemi évei alatt megélhessen. Ez tehát gyakorlatilag is elképzelhetetlen. (Mindez nem jelenti azt, hogy kizártnak tartom, hogy az egyetemi-főiskolai hallgatók anyagi helyzetének javításában egy hosszú távú hitellehetőség is szerepeljen. Csak nem egy ilyen koncepció keretében.)

Teljesen megalapozatlan az az igény, hogy a fiatalok a szülők érték- és preferenciarendszerétől minél inkább függetlenedjenek és ezt a társadalom anyagilag előlegezze meg. Megalapozatlan azért, mert a szülők és a fiatalok értékrendje között egészében nincs is nagy különbség. Ez is, az is, nagyrészt azonos módon differenciált, különböző, sőt ellentétes. Azaz: a fiatalok a szülőktől anyagilag függetlenedve is lényegében ugyanazt az értékrendszert testesítenék meg, csupán a formákban lenne nagyobb különbség, amit viszont így is megvalósítanak. Egyébként a fiatalok egy jelentős része ezt nem is igényelné.

A lényeg itt is az: Ne a szocialista társadalmi, állami érdekre és szükségletre alapozzuk elsősorban az egyetemi-főiskolai képzést, hanem a szabad induviduális önérdekválasztáson alapuló hallgatók döntésére és a kezükbe adott pénzre, amit akkor vehetnek fel, amikor azt szükségesnek ítélik meg, és olyan tárgyak, olyan tanároktól való tanulásra fordítják, amilyenre akarják. Ehhez rendelődik hozzá a „diák tanárt, tantárgyat és tananyagot is választ" elv, és az az elv is, hogy döntően a tanár-diák „alku"-jától függ a tanárok oktatásból származó jövedelme. Itt újra előjön a szabadversenyes kapitalizmus liberális, demokratikus polgári modellje. Mindent a vállalkozás, a piaci adok-veszek, a két fél szabad alkuja alapján kell felépíteni. Az állam feladata csak az, hogy az ezt biztosító alkotmány, jogrendszer betartásán őrködjék. A Kommunista Kiáltvány szerint minden viszonyt puszta pénzviszonyra, a meztelen készpénz-fizetésre redukálni, — a burzsoázia antihumánus tette és követelménye. A szóban forgó anyagot készítő hallgatóink szerint viszont éppen ez tenné lehetővé az egyén szabad önkifejlődését, a humanizmust.

Azután. A tanárt, tárgyat, tananyagot maga választó hallgató. Valóban komolyan feltételezhető az, hogy az adott tárgyat sohasem hallgató diák jobban el tudja dönteni, hogy melyik tárgy, tanár, tananyag a legszínvonalasabb, mint az egyetemi tanári vezetés, akkor, amikor például a tervezetet készítő igényes diákok is, Marx mellett Samuelson közgazdaságtanát ítélték meg egyedül mindenki számára alkalmas színvonalas kötelező tananyagként? És mi lenne, ha a hallgatók nagy többsége még rosszabbul választana? És mi lenne, ha ehhez igazodna a jövedelmét természetesen fontosnak tartó oktatók többsége? Ez milyen kontraszelekciót indítana el? Vagy inkább arról van szó, hogy bizonyos alapon álló hallgatói csoport kívánja befolyásolni az „önválasztó" hallgatót, hogy kit és mit válasszon? Az anyagból ki is derül, de egyébként is logikus, hogy csak az utóbbiról lehet szó.

Azt gondolom, hogy a fenti három pontban bírált elemei a „Periszpók" koncepciójának nincsenek összhangban a Politikai Bizottság felsőoktatási fejlesztési elképzeléseivel sem.

Befejezésül csak annyit: nem tételezem fel, hogy mindez az előterjesztés szerzőiben tudatos volt, vagy ezen írás elolvasása után az lesz. Sőt azt gondolom, hogy szinte kivétel nélkül mindannyiukat a jobbítás szándéka vezette. De ez édes kevés. Lenin írta azokra a bolsevikokra utalva, akik a mechanizmust jó szándékúan összeegyeztethetőnek, sőt összeegyeztetendőnek tartották a marxizmussal: „a jó szándék *legjobb esetben* is csak Péter, Pál, János szubjektív ügye marad, míg az efféle kijelentések *társadalmi* jelentősége feltétlen és vitathatatlan, és semmiféle fenntartással és kimagyarázkodással nem kisebbíthető." Azaz: Meghatározott eszmék — függetlenül attól, hogy kik és milyen szándékkal alkották — meghatározott osztályréteg érdekeit fejezik ki és függetlenül attól, hogy mire szánták, arra valók, amit kifejeznek. És ha alkotóik nem veszik észre, hogy mire valók, majd észreveszik azok, akiket illet és arra használják fel, amit valóban kifejeznek.

GONDI JÓZSEF,
a filozófia tanszék docense

Mutasd a tiéd, akkor én is megmutatom az enyém

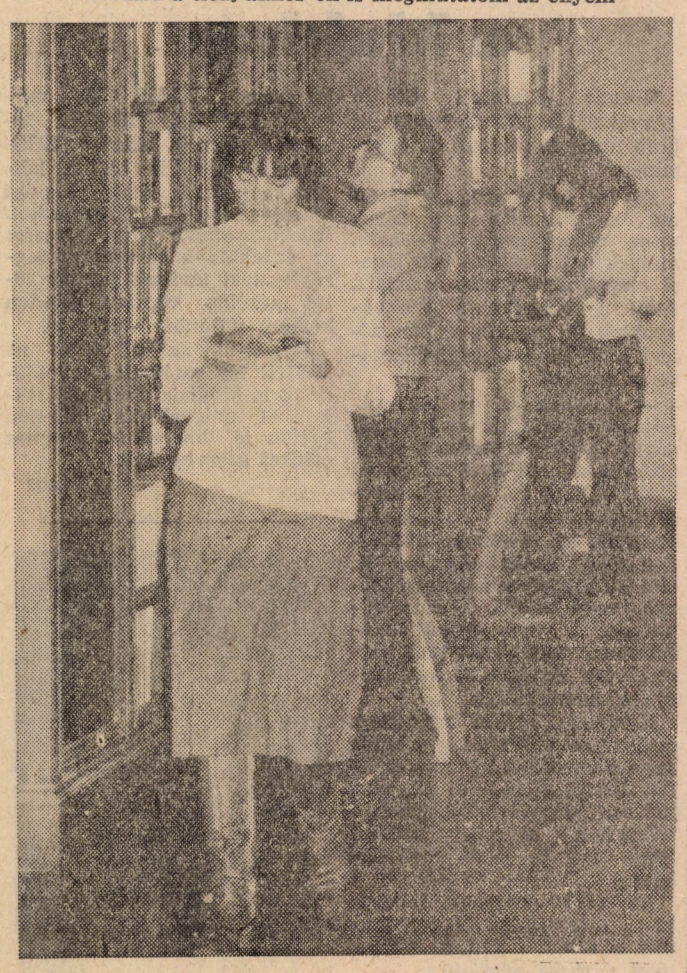

Fotó: Balázs Gusztáv

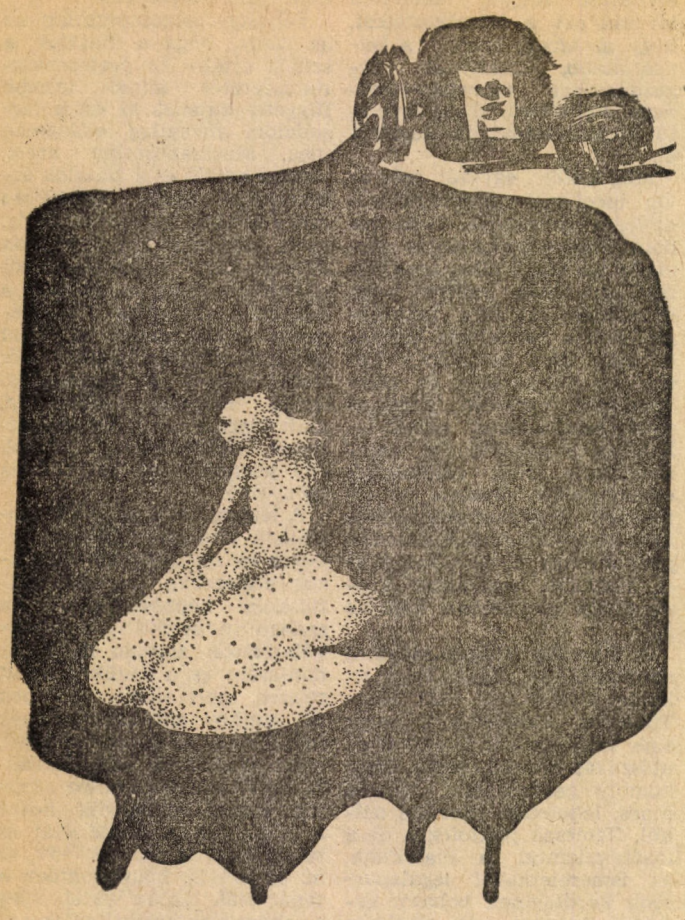

Akt tus

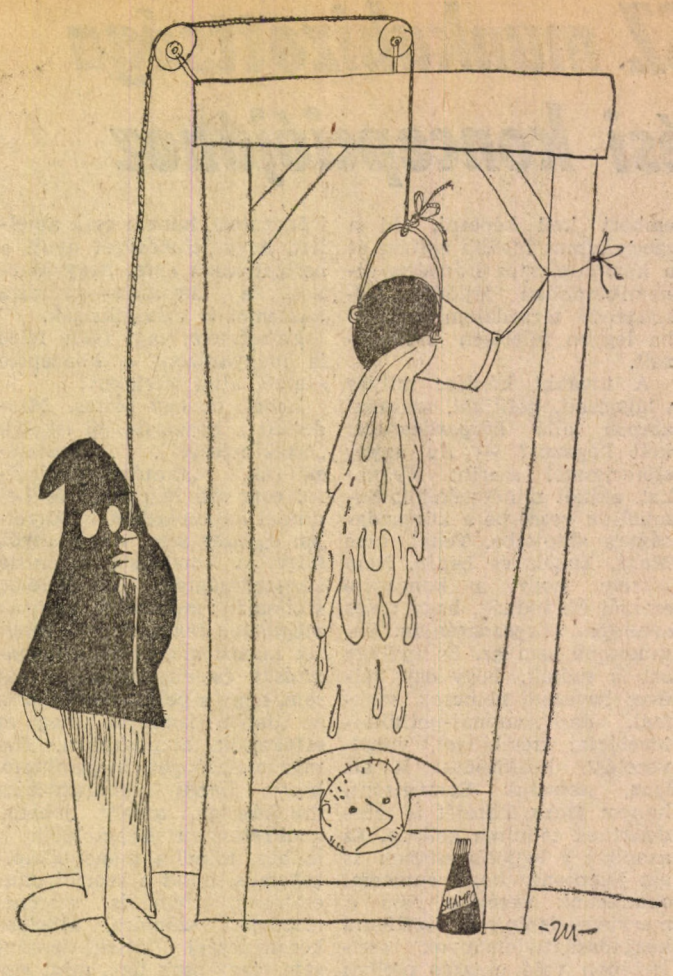

Fejmosás

Szöveg nélkül...

Munka meg osztás

A rajzokat készítette Halász Géza

Órarend- szertelenség

(Kritikai megjegyzések egy órarendhez)

Talán nem véletlen, hogy a diákok minden félév elején izgatottan bontják fel azt a borítékot, amelyben a következő félév menetrendjéről kapnak tájékoztatást. A boríték tartalma ugyanis nagymértékben meghatározza az elkövetkezendő időszak lehetőségeit és korlátait.

Nem hisszük, hogy szükséges lenne kifejteni, hogy egy jól összeállított órarend mennyi időt és energiát tud számunkra megtakarítani, illetve felszabadítani. Azt már mindenki maga dönti el, hogy ezt pluszismeretek elsajátítására vagy szórakozására fordítja, vagy éppen jövedelme kiegészítéséért munkát kénytelen vállalni. Egy rosszul összeállított órarend miatt azonban mindezekre vajmi kevés lehetőség marad.

Különösen érzékenyen érinti a végzős hallgatókat ez a probléma, mert nekik az általános félévi feladatok ellátása mellett szakdolgozatukat is meg kell írniuk.

Ezért döbbentett meg minket az iparszakosok idei tanrendje, melynek beosztása egyértelműen rossznak mondható.

Elolvasásakor azt a benyomást keltette *bennünk, hogy összeállítóját semmiféle koncepció nem vezérelte. Sőt úgy tűnik, hogy az egyes órákat a többi évfolyam órarendjének beosztása után fennmaradó szabad időpontokra és helyekre tette, és így mind a napok, mind pedig a hét beosztása az ismert nyolc félév közül messze a legrosszabbra sikerült.*

Való igaz, hogy a szombaton kívül *egy másik szabadnapot is kaptunk, de annak teljes kihasználhatósága sok hallgató esetében erősen megkérdőjelezhető.*

Konkrétan itt arra gondolunk, hogy *sokan közülünk vidéki vállalatnál írják dolgozatukat, de a szabad nap csütörtökre helyezése miatt mindenféle konzultációs lehetőségtől elesnek.* Hazamenni csak péntek délután tudnak és a szabad szombat miatt aznap a vállalat területén minden valószínűség szerint csak a portás bácsi tartózkodik.

Bár hétfőn délután 2-kor kezdődik az első óra, a visszautazás időigénye miatt a délelőtti eszmecsere nem valósulhat meg. Ugyanezen okokból minden csütörtökön sem lehetséges, mivel szerdán délután fél 8-ig vannak óráink és péntek reggel ismét az egyetemen kell lennünk.

Nem kevés azoknak a száma, akik az egyetem melletti különféle okokból *dolgozni kényszerülnek.* Bevált kereseti forrás volt számunkra többek között *a tanítás,* ami *most szinte lehetetlenné vált.* Hétfő kivételével, amikor is negyed 8-kor végzünk, *minden más napon negyed 6-ig vagyunk az egyetemen. Este hat órától viszont egy általános vagy középiskolásnak órát elkezdeni nem lehet.* De minden más munka elvégzésének feltételei jelentősen megnehezedtek.

Újabb gondot jelent ez a gyermekes hallgatóknak is, akiknek eddig sem volt könnyű összeegyeztetni a gyereknevelést a tanulással. A sok lyukasórával elnyújtott nap miatt napközben az eddiginél is kevesebbet tudnak foglalkozni velük. Más jellegű probléma merül fel, ha a gyerek óvodába vagy bölcsődébe jár.

Az ötnapos munkahét bevezetésével a meghosszabbodott napi munkaidő miatt a gyerek hazavitele általában az egyetemista félre hárult. A néha késő estig tartó órák miatt ennek megoldása most majdnem megoldhatatlan feladatot jelent a fital házaspár számára.

Nem tudjuk, hogy egy órarend összeállításában *kik vesznek részt, és a KISZ-nek van-e véleményezési joga.* Mert ha van, akkor kíváncsiak vagyunk arra, hogy a mi képviselőnk hogyan tudott elfogadni egy minden hallgató számára ilyen egyértelműen kedvezőtlen beosztást.

Tisztában vagyunk egyetemünk nehézségeivel (épületgondok, külsős tanárok stb...), de azt nem értjük, hogy az ebből fakadó hátrányokat miért a végzős szakdolgozatot író hallgatóknak kell, és ilyen mértékben elviselnie.

Sajnos tudjuk, hogy ezen a beosztáson már változtatni nem lehet. De véleményünknek azért adtunk ezután is hangot, mert *bízunk abban, hogy a következő órarendek összeállításánál a most felvetett szempontokat is figyelembe veszik.*

A szerkesztőség megjegyzése: Ez a téma időszerű, és vitára érdemes, ezért következő számunkban visszatérünk rá.

Virág—Becker

Új kezdeményezés a klubban

Közgáz Kísérleti Stúdió névvel új kezdeményezés, új klub indul februártól az egyetemen.

Egyre szaporodik az olyan művészek, amatőr vagy hivatásos csoportosulások száma, melyek a különböző művészeti ágakban (zene, színház, film) igyekeznek a szokványokból kibújni, és sajátos stílust kialakítva, egyéni előadásokat tartani.

— Ezeknek a próbálkozásoknak és minden kísérletezni vágyó fiatalnak szeretne majd állandó otthont nyújtani az új klub. Célunk az, hogy fellépési lehetőséget biztosítsunk azoknak az általunk értékesnek ítélt produkcióknak is, melyek eddig támogatás hiánya, vagy műfaji besorolhatatlansága, vagy túlzott „modernsége" miatt csak szűk körben vagy egyáltalán nem kerültek bemutatásra.

Hivatásos, ismert művészek meghívása mellett tág lehetőséget biztosítunk teljesen amatőr, kezdő szerepelni vágyóknak is, akiket érdekel a dolog, felkeresik a közművelődési titkárságot és jelzik szándékaikat.

Az első program február 15-én este lesz, a továbbiakban is minden hétfőn. A nyitóest várható szereplői:

A Kontroll együttes és az Új Zenei Stúdió. A műsort kiállítás, valamint főiskolás filmek, illetve BBS-filmek egészítik ki. A hétfői programok csak tagsági igazolvánnyal látogathatók (közgázosoknak ingyen), ezért az érdeklődők részére póttagságiosztást tartunk január 26-tól március végéig, minden kedden délután 5-től 8-ig.

Reméljük, az új klub az MKKE hallgatóinak érdeklődését is kiváltja és sikerül céljainkat megvalósítva, minden hétfőn jó hangulatú, hasznos estéket szerveznünk.

Suba János

Űrkutatási vetélkedő

A Magyar—Szovjet Baráti Társaság 1982-ben megrendezi űrkutatással foglalkozó tudománytörténeti vetélkedőjét Negyedszázad az űrkutatásban címmel. A vetélkedőnek aktualitást ad, hogy 1982 októberében lesz huszonöt éve, hogy föld körüli pályára bocsátották a világ első mesterséges holdját.

A vetélkedő keretében bemutatjuk az űrkutatás eredményeit és a szocialista országok űrkutatási együttműködését.

A versenysorozaton az egyetemi és főiskolai MSZBT-tagcsoportok vehetnek részt a hallgatók háromfős csapataival. Szeretnénk, ha a fiatalok minél nagyobb számban kapcsolódnának vetélkedőnkhöz.

A vetélkedő alapirodalma az Akadémiai kiadó Űrkutatási lexikonja, a Móra kiadó Űrkutatási lexikon című kiadványa, valamint a Móra kiadó Űrkutatás és a Zrínyi kiadó Űrhajózás című könyvei. A felkészülés irodalmát az MSZBT minden jelentkező tagcsoportnak díjtalanul biztosítja.

A nevezéseket kérjük a KISZ-bizottságra Csata Sándorhoz eljuttatni.

A csapatok először a területi versenyeken találkoznak, amelyeket 1982. március 19. és április 10. között rendezünk meg hat városban. Az itt győztes csapatok jutnak be az április 16-án és 19-én Budapesten megrendezésre kerülő elődöntőkbe. Az elődöntők győztesei vehetnek részt 1982 októberében a televízióban megrendezendő döntőn.

A verseny győztesei a Szovjetunióba utaznak és ellátogatnak a Csillagvárosba is.

A vetélkedőről felvilágosítást nyújt az MSZBT agitációs és propaganda osztályán Vető Kálmán (telefon: 229-873).

KÖZGAZDÁSZ

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem lapja

Felelős szerkesztő:
FARKASINSZKYNÉ HALAY EDIT
Szerkesztőség:
1093 Budapest IX., Dimitrov tér 8.
Telefon: 174-548
Kiadó: Hírlapkiadó Vállalat
Budapest VIII., Blaha Lujza tér 3.
Felelős kiadó:
TILL IMRE
igazgató
82—509. Szikra Lapnyomda,
Budapest
Felelős vezető:
CSÜNDES ZOLTÁN
vezérigazgató